

НАРОДНАЯ УКРАИНСКАЯ АКАДЕМИЯ

И. Б. Кравчина

**ТЕОРИЯ ПРАВА:
АЛЬБОМ СХЕМ**

Издательство НУА

НАРОДНАЯ УКРАИНСКАЯ АКАДЕМИЯ

И. Б. Кравчина

**ТЕОРИЯ ПРАВА:
АЛЬБОМ СХЕМ**

Учебное пособие
для студентов, обучающихся по специальностям «Экономика» и «Социология»

Харьков
Издательство НУА
2018

УДК 340.12(05+072.8)
ББК 67.0я73
К77

*Рекомендован Ученым советом
Народной украинской академии
Протокол № 10 от 21.05.2018*

*Рецензенты: канд. юрид. наук А. А. Наумова (Харьковский Национальный университет внутренних дел);
канд. юрид. наук В. В. Астахов (Харьковский гуманитарный университет «Народная украинская академия»)*

Н.И. Веретун (Киевская областная коллегия адвокатов)

К77 Кравчина, Ирина Борисовна.

Теория права: альбом схем : учеб. пособ. для студентов, обучающихся по спец. «Экономика» и «Социология» / И. Б. Кравчина ; Нар. укр. акад., [каф. экономики и права]. – Харьков : Изд-во НУА, 2018. – 107 с.

Пособие призвано оказать помощь студентам систематизировать, конкретизировать и углубить полученные знания и умения по курсу «Теория права», а также приобщиться к активной самостоятельной работе.

Структура и содержание пособия полностью отвечают требованиям действующей учебной программы по курсу. Учебный материал сгруппирован по программным темам и представлен в виде схем. Особое внимание в пособии уделяется работе с ключевыми терминами и понятиями.

Материал изложен с учетом законодательства Украины по состоянию на 01 июня 2018 года.

Пособие предназначено для студентов факультетов «Бизнес-управление» и «Социальный менеджмент», а также всех, кто интересуется вопросами правоведения.

УДК 340.12(075+072.8)

ББК 67.0я73

© Народная украинская академия, 2018

ВВЕДЕНИЕ

Реализация конституционного положения об обеспечении и защите прав и свобод человека является важнейшим направлением государственной политики и надежной базой формирования гражданского общества. Применительно к подготовке специалиста это означает формирование поколения, уважительно относящегося к законам, умеющего использовать правовые знания в профессиональной деятельности и защищать свои права, убежденного в абсолютной ценности права, в его универсальном характере. Воспитывать правовое сознание людей государство должно не только при помощи всей системы эффективного механизма правового регулирования и применения правовых норм, но и через правовое образование.

Теория права как учебная дисциплина является важной составной частью профессиональной подготовки студентов факультетов «Бизнес-управление» и «Социальный менеджмент» ХГУ «НУА». Она дает возможность овладеть методологией научного анализа правовых явлений, выявлять закономерности их развития и в известной степени прогнозировать их, формировать теоретическую позицию, направленную на эффективное решение практических задач в сфере будущей профессиональной деятельности. Теория права, по сути, закладывает фундамент общей юридической культуры, профессионального стиля мышления, формирует научную базу юридического мировоззрения.

Изучение учебного курса «Теория права» предусматривает:

- выработку умений использовать категориальный аппарат юридической науки, творчески анализировать и обобщать государственно-правовые явления;
- подготовку к изучению отраслевых юридических наук, к изучению и пониманию законодательства и различных форм права;

– овладение навыками самостоятельного теоретически-правового мышления, пользования научной литературой и первоисточниками;

– использование приобретенных знаний и умений в практической деятельности и повседневной жизни.

Предлагаемое пособие полностью соответствует учебной программе по курсу «Теория права», которая содержит необходимые требования к знаниям и уровню подготовки по данной дисциплине. Пособие способствует надлежащей ориентации в теоретическом материале, поскольку основу его построения составляют лаконичные, структурированные и изложенные с логической последовательностью схематические диаграммы. Такое учебное издание весьма необходимо для комплексного и системного освоения положений юридической науки. Вместе с тем следует учитывать, что любые схемы отображают информацию весьма условно, подчас односторонне. Поэтому к схемам нужно относиться соответствующим образом, имея в виду, что они отражают только некоторые главные, основные стороны изучаемого понятия.

Цель пособия – изложение не только основных проблем права в их современном понимании, но и подготовка студентов к предстоящей им трудной работе – усвоению всей суммы сложных юридических знаний. Поэтому в соответствии с данными науки в учебнике подробно рассматриваются такие важные для изучения юридических дисциплин вопросы, как отрасли права, законодательство и его система, правоотношения и многие другие, без усвоения которых последующая работа над конституционным правом, гражданским правом, уголовным, трудовым и иными отраслями окажется тяжелой и малопродуктивной.

Учебное пособие поможет постичь и должным образом понять основные научные категории и понятия о праве, другие явления государственно-правовой действительности, знание которых сегодня крайне необходимы не только будущим юристам, но и любому образованному человеку.

ТЕМА 1. ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕОРИИ ПРАВА

План

1. Понятие юридической науки.
2. Теория права: понятие, предмет и объект.
3. Функции теории права.
4. Методология и методы теории права.

Цель занятия:

Ознакомить студентов с понятием юридической науки, ее структурой.

Охарактеризовать предмет и объект теории права.

Раскрыть функции теории права.

Сформировать системное представление о методах теории права.

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

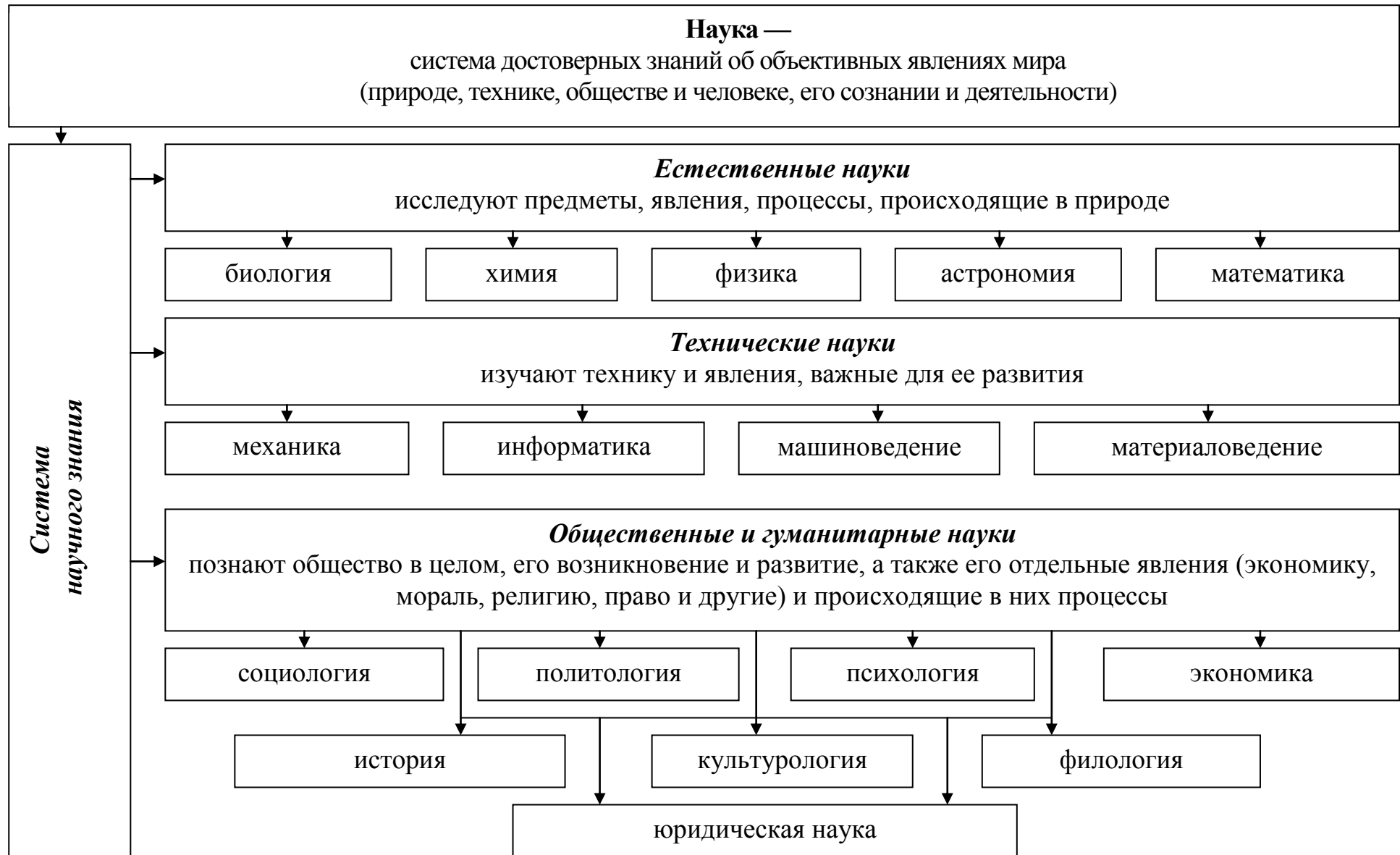
Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

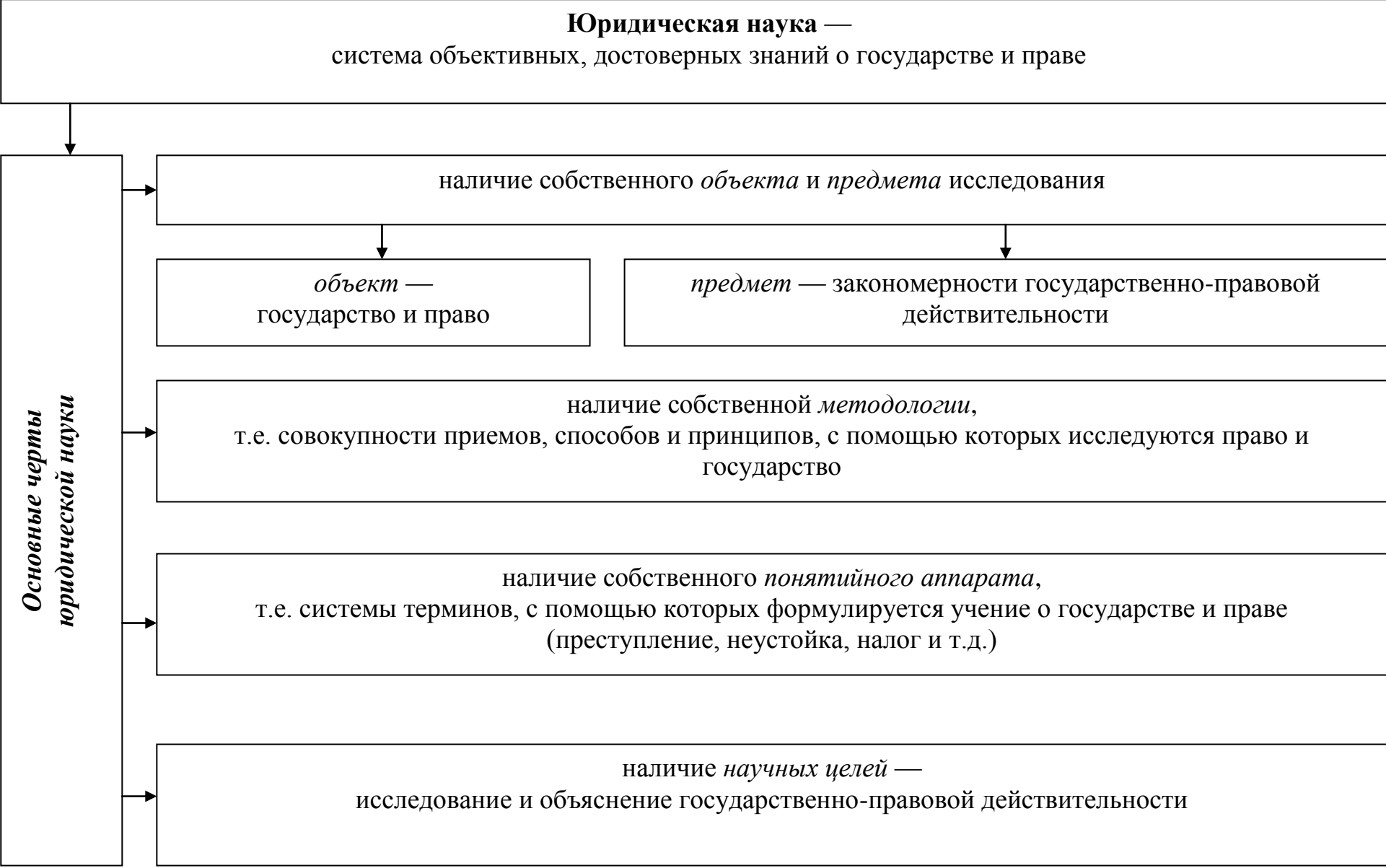
Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: наука, юридическая наука, юриспруденция, объект науки, объект теории права, предмет науки, предмет теории права, функции теории права, методология, методы теории права.

1. Понятие юридической науки

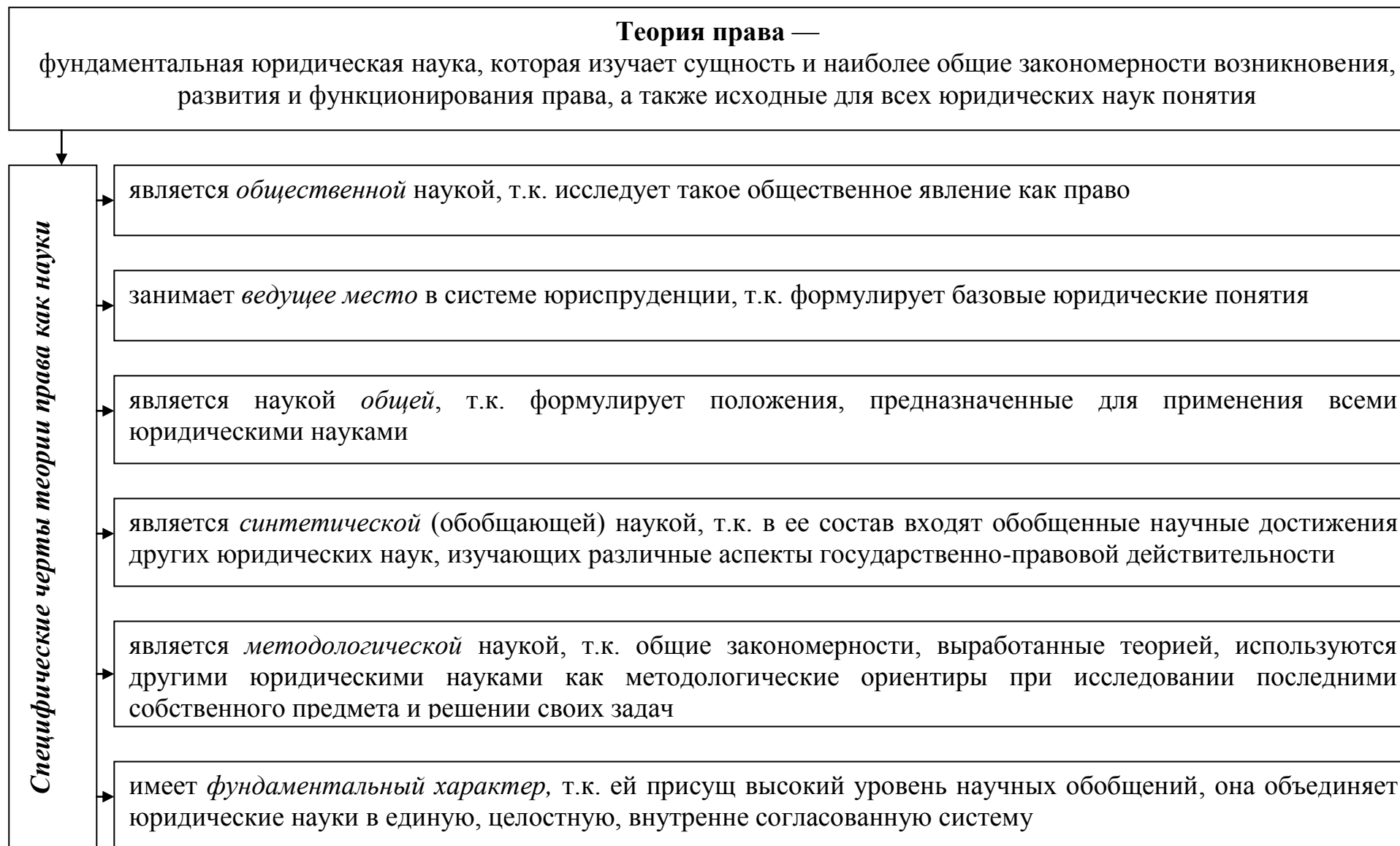

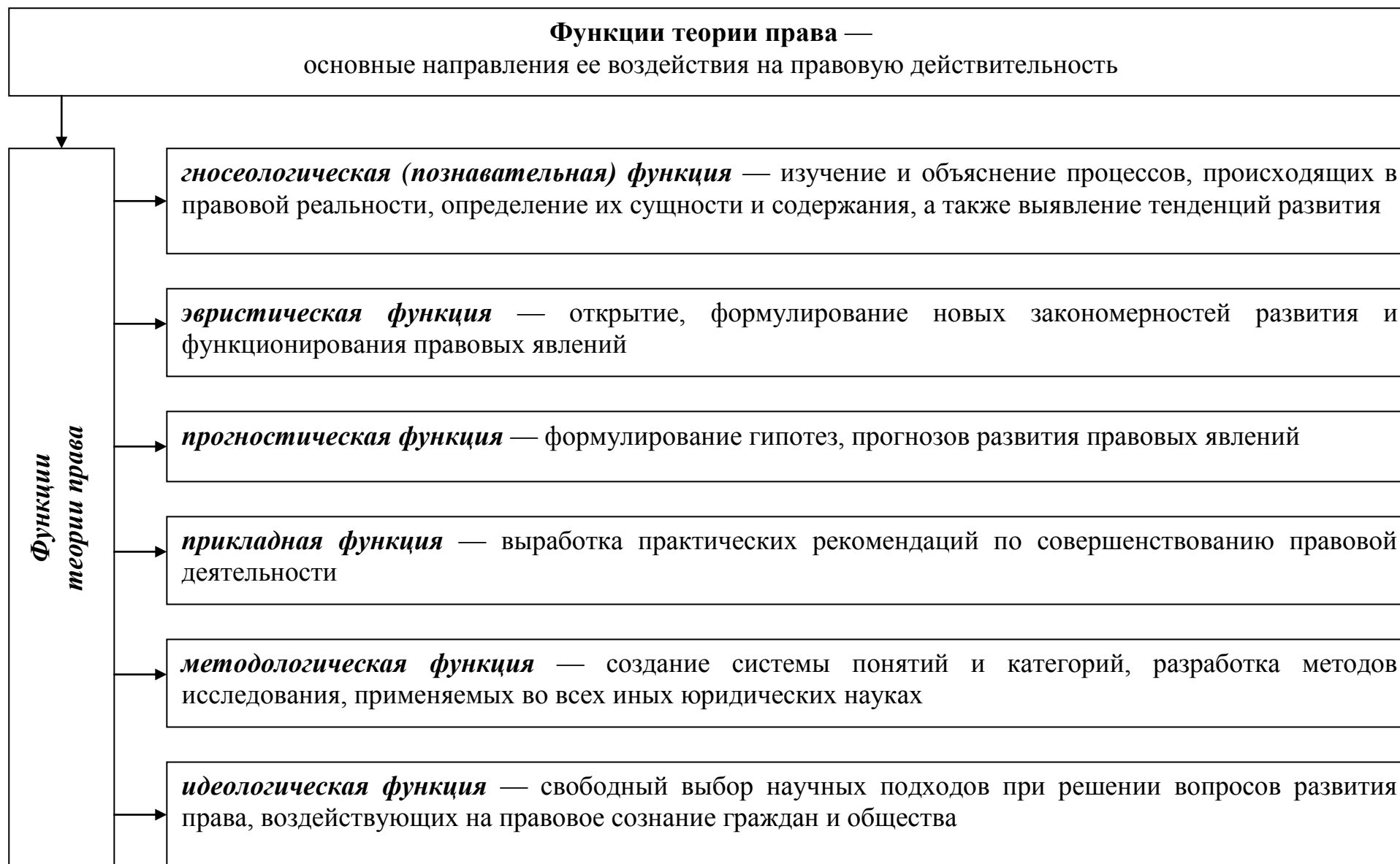

2. Теория права: понятие, предмет и объект

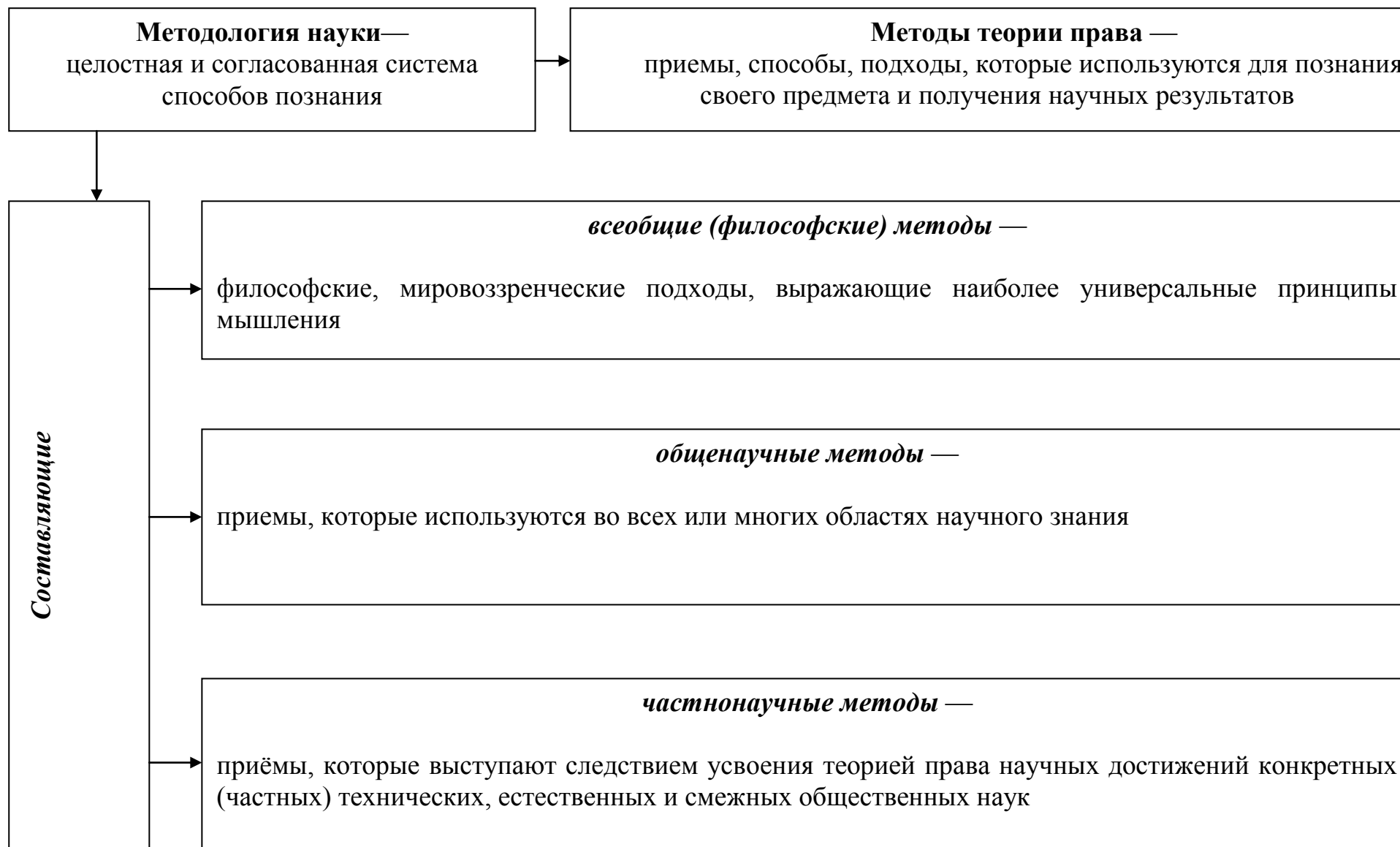

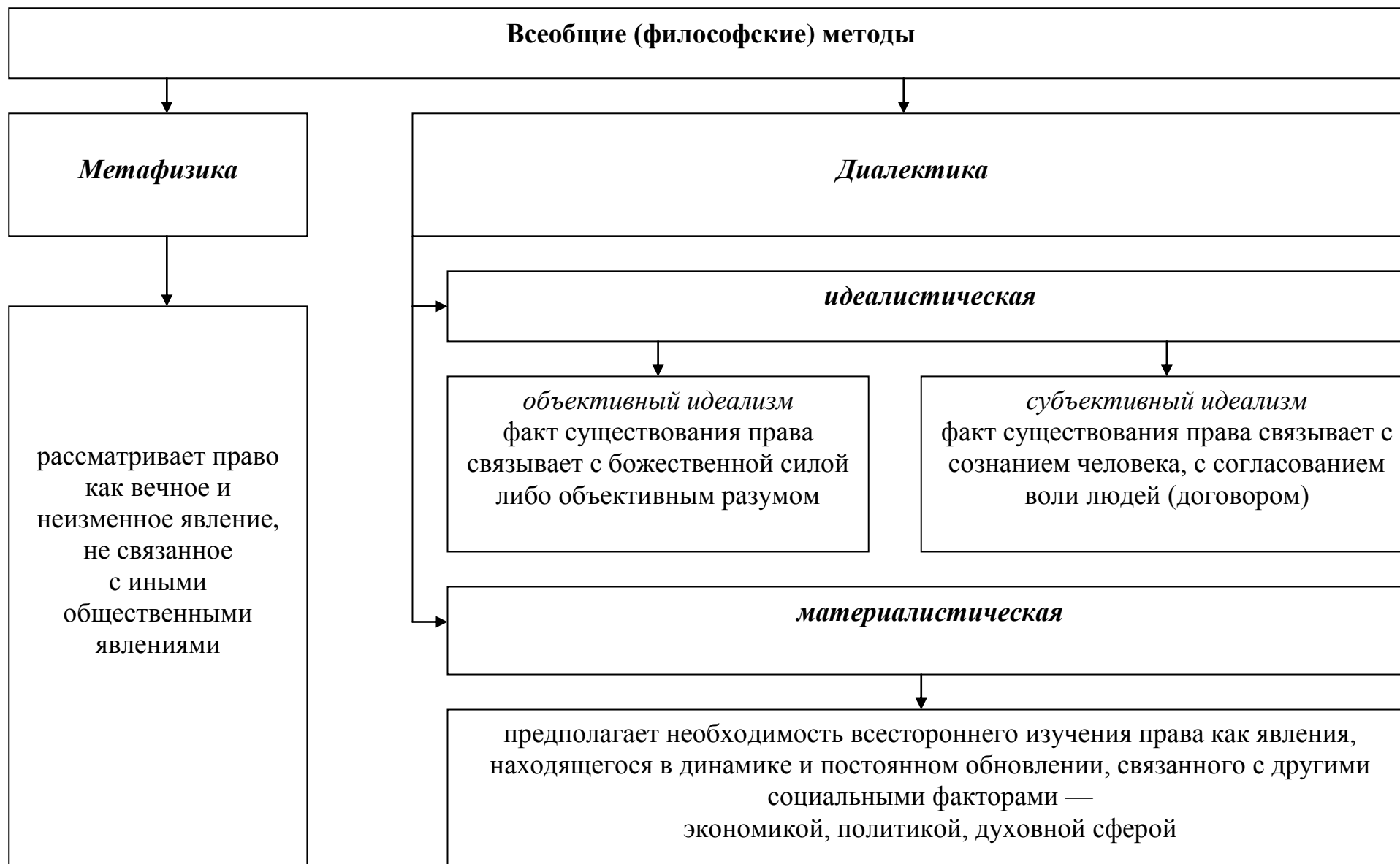

3. Функции теории права

4. Методология и методы теории права

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваїте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків. : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Дополнительная литература:

1. Гуменюк Т. І. Історико-правові умови функціонування юридичної науки в Українській РСР (друга половина ХХ ст.) / Т. І. Гуменюк // Наук.-інформ. вісн. Івано-Франків. ун-ту права ім. Короля Данила Галицького. – 2016. – № 13. – С. 42–48. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2016_13_8.
2. Жаровська І. М. Сучасна теорія держави і права: традиційність та новаторство підходів / І. М. Жаровська // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 837. – С. 252–257. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_43.
3. Ібрагімов М. М. Комунікативно-дискурсивна методологія в сучасному юридичному нормотворенні / М. М. Ібрагімов, І. І. Подік // Філософ. та метод. проблеми права. – 2017. – № 1. – С. 50–62. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2017_1_7.
4. Калюжний Р. А. Юриспруденція: від витоків до сучасності / Р. А. Калюжний, Л. О. Шапенко // Юрид. вісн. Повітряне і космічне право. – 2016. – № 3. – С. 32–39. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_3_7.
5. Кельман М. С. Методологічна розвідка змісту об'єкта і предмета юридичної науки / М. С. Кельман // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 824. – С. 248–252. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_824_41.

6. Кельман М. С. Наука і методологія як визначний самостійний напрям юридичної науки / М. С. Кельман // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 825. – С. 148–154. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_26.
7. Кельман М. С. Переосмислення методології сучасного правознавства / М. С. Кельман // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 837. – С. 258–264. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_44.
8. Кельман М. Методологія дослідження правотворчості у правовій державі / М. Кельман // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2017. – № 861. – С. 130–136. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_861_20.
9. Кравчина І. Б. Актуальні проблеми викладання теорії права у неюридичних вищих навчальних закладах / І. Б. Кравчина // Матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Двадцять четверті економіко-правові дискусії». – Львів, 2018. – С. 61–64 – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: <http://spilnota.net.ua>.
10. Маложон О. І. Юриспруденція в Давньому Римі / О. І. Маложон // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – Вип. 6(1). – С. 3–6. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2016_6\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2016_6(1)_3).
11. Савчин М. В. Методологія юридичних досліджень у сфері публічного права / М. В. Савчин // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія : Право. – 2017. – Вип. 44(1). – С. 68–76. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_44\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_44(1)_18).
12. Сатохіна Н. І. Юриспруденція як фронтетичний досвід: постановка проблеми / Н. І. Сатохіна // Проблеми законності. – 2016. – Вип. 133. – С. 241–248. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_133_25.
13. Тихомиров О. Загальнотеоретична юриспруденція як науково-педагогічна школа Юрія Миколайовича Оборотова / О. Тихомиров, К. Горобець // Юрид. вісн. – 2016. – № 3. – С. 10–25. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2016_3_4.
14. Шевчук Р. Ще раз про діалектичний метод у правознавстві / Р. Шевчук // Підприємництво, госп-во і право. – 2016. – № 11. – С. 216–219. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_11_44.

ТЕМА 2. ПОНЯТИЕ ПРАВА. ПРИНЦИПЫ ПРАВА

План

1. Основные подходы к правопониманию.
2. Понятие и признаки права.
3. Функции права.
4. Принципы права: понятие и виды.

Цель занятия:

Ознакомить студентов с основными подходами к пониманию права.

Охарактеризовать право как социальное явление.

Сформировать системное представление о функциях и принципах права.

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: правопонимание, естественно-правовой подход, юридико-позитивистский подход, социологический подход; естественное право, позитивное право, субъективное право, объективное право, функции права, принципы права.

1. Основные подходы к правопониманию

2. Понятие и признаки права

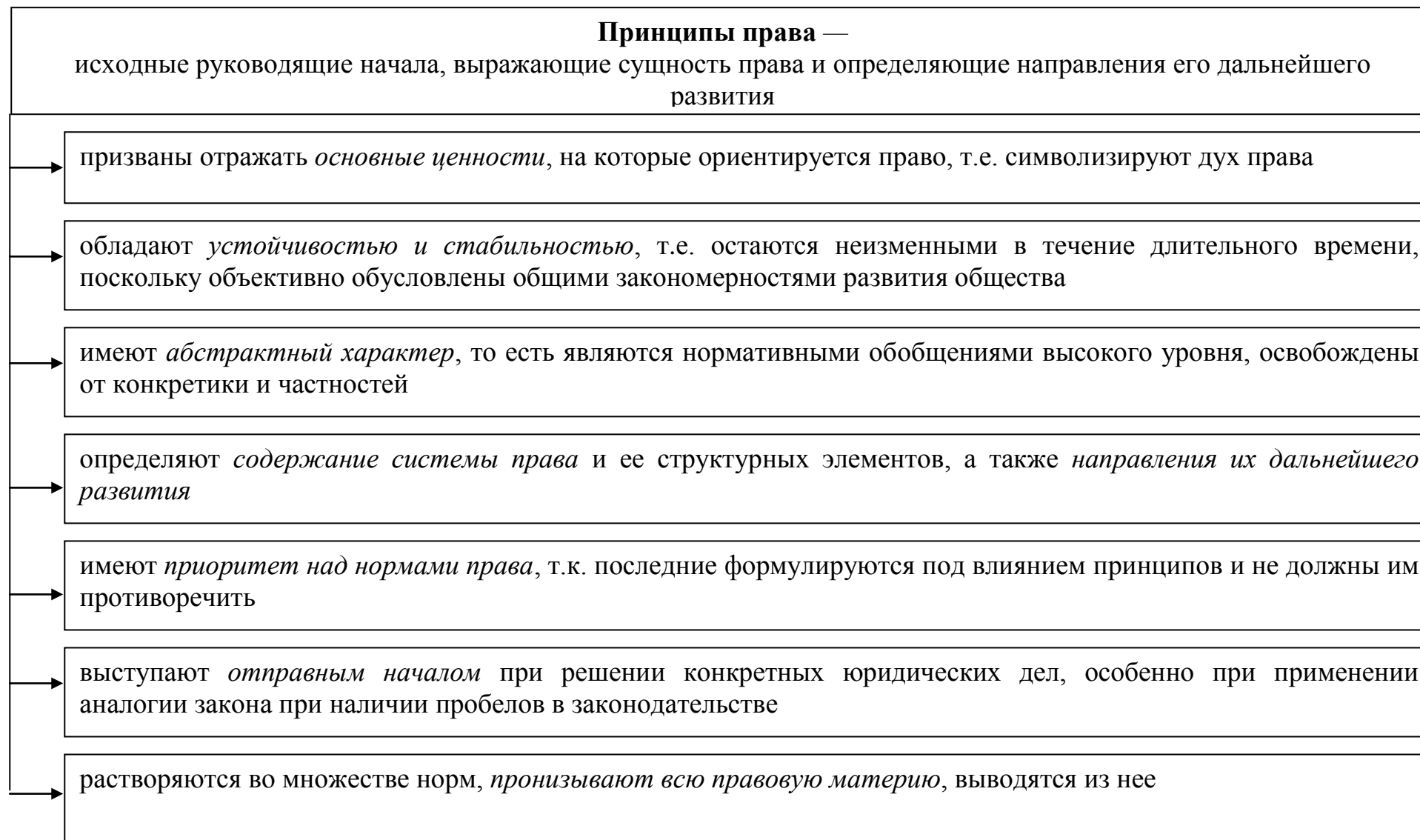

3. Функции права

4. Принципы права

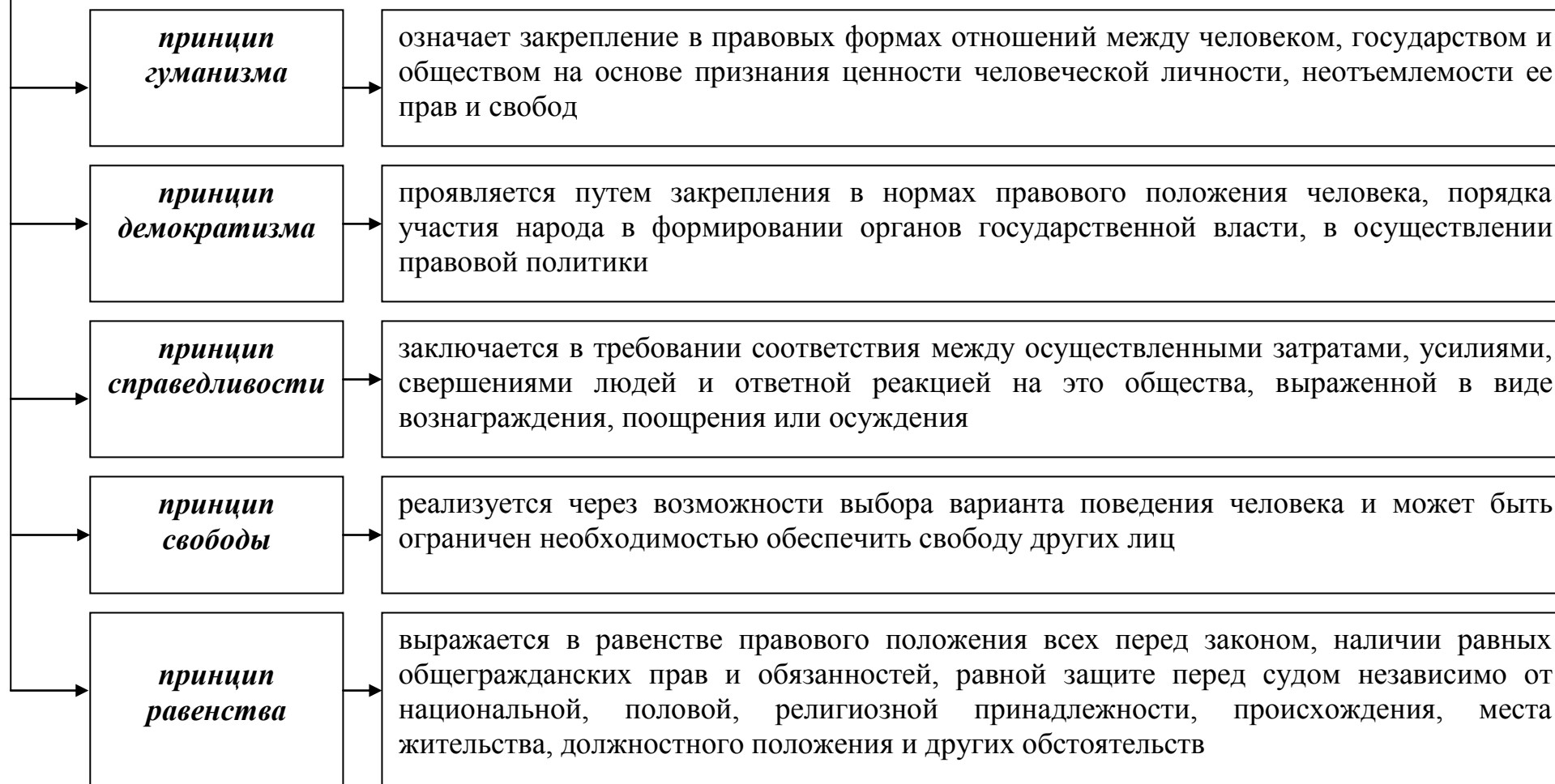

Общечеловеческие (цивилизационные) принципы права —

общепринятые нормы-идеи (основные начала), обусловленные достигнутым уровнем развития человечества, которые воплощают цивилизационные правовые достижения и закреплены в международно-правовых документах

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваїте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків. : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Дополнительная литература:

1. Вечерова Є. М. Нормативність кримінального права в основних типах кримінально-правових систем сучасності / Є. М. Вечерова // Наук. Вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія : Право. – 2017. – Вип. 44(2). – С. 76–79. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_44\(2\)__19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_44(2)__19).
2. Жуган Д. М. Проблеми плюралізму праворозуміння та узгодження різноманітних теоретичних поглядів на право / Д. М. Жуган // Молодий вчений. – 2016. – № 10. – С. 444–448. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_10_103.
3. Занфірова Т. А. Особливості принципу свободи праці в трудовому праві України / Т. А. Занфірова // Публічне право. – 2017. – № 1. – С. 161–166. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2017_1_23.
4. Калюжний Р. А. Функції адміністративного права: становлення сучасної концепції / Р. А. Калюжний, В. К. Колпаков // Юрид. вісн. Повітряне і косміч. право. – 2017. – № 2. – С. 204–208. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2017_2_34.
5. Корнієнко М. В. Принципи права в розв'язанні проблем конкуренції правових норм, юридичних фікцій і колізій / М. В. Корнієнко, В. М. Тертишник // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – Вип. 1(1). – С. 7–11. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_1\(1\)__4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_1(1)__4).

6. Косович В. Принципи права, принципи правотворчості та принципи у нормативно-правових актах / В. Косович // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. – 2016. – Вип. 63. – С. 3–9. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2016_63_3.

7. Кравчук М. В. Праворозуміння – важлива наукова проблема правового життя України / М. В. Кравчук // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – Вип. 1. – С. 19–25. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2016_1_6.

8. Крижова О. Принцип верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини / О. Крижова // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2017. – № 865. – С. 544–549. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_865_84.

9. Куровська І. А. Дотримання принципу верховенства права в контексті євроінтеграції / І. А. Куровська // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верхов. Ради України. – 2016. – № 6. – С. 56–60. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_6_13.

10. Луцький Р. П. Людиноцентризм у позитивному праві / Р. П. Луцький // Альманах права. – 2017. – Вип. 8. – С. 183–185. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_46.

11. Малишенко Л. О. Забезпечення дії принципу верховенства права та особливості його вияву в Україні / Л. О. Малишенко // Політикус. – 2017. – Вип. 1. – С. 94–96. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_1_21.

12. Медвідь А. Б. Щодо закріплення принципу субсидіарності та доктрини свободи розсуду у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод / А. Б. Медвідь // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верхов. Ради України. – 2017. – № 1. – С. 29–36. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_1_7.

13. Панкратова В. Історичні витоки принципу правової визначеності / В. Панкратова // Підприємництво, госп-во і право. – 2017. – № 1. – С. 187–192. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_1_36.

14. Петришин О. В. Праворозуміння у вітчизняній юриспруденції: на шляху до інтегративного підходу / О. В. Петришин // Публічне право. – 2017. – № 3. – С. 9–17. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2017_3_3.

15. Юхимюк О. Еволюція системи загальних принципів права Європейського Союзу / О. Юхимюк // Історико-правовий часопис. – 2016. – № 1. – С. 53–57. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2016_1_12.

ТЕМА 3. НОРМЫ ПРАВА В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНЫХ НОРМ

План

1. Социальные нормы: понятие и виды.
2. Норма права: понятие и структура. Виды правовых норм.
3. Способы изложения норм права в нормативных актах.

Цель занятия:

Ознакомить студентов с понятием и основными видами социальных норм, структурой нормы права.

Охарактеризовать соотношение норм права и норм морали, варианты изложения норм права в нормативных актах.

Сформировать системное представление о норме права, способах изложения норм права в нормативных актах.

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

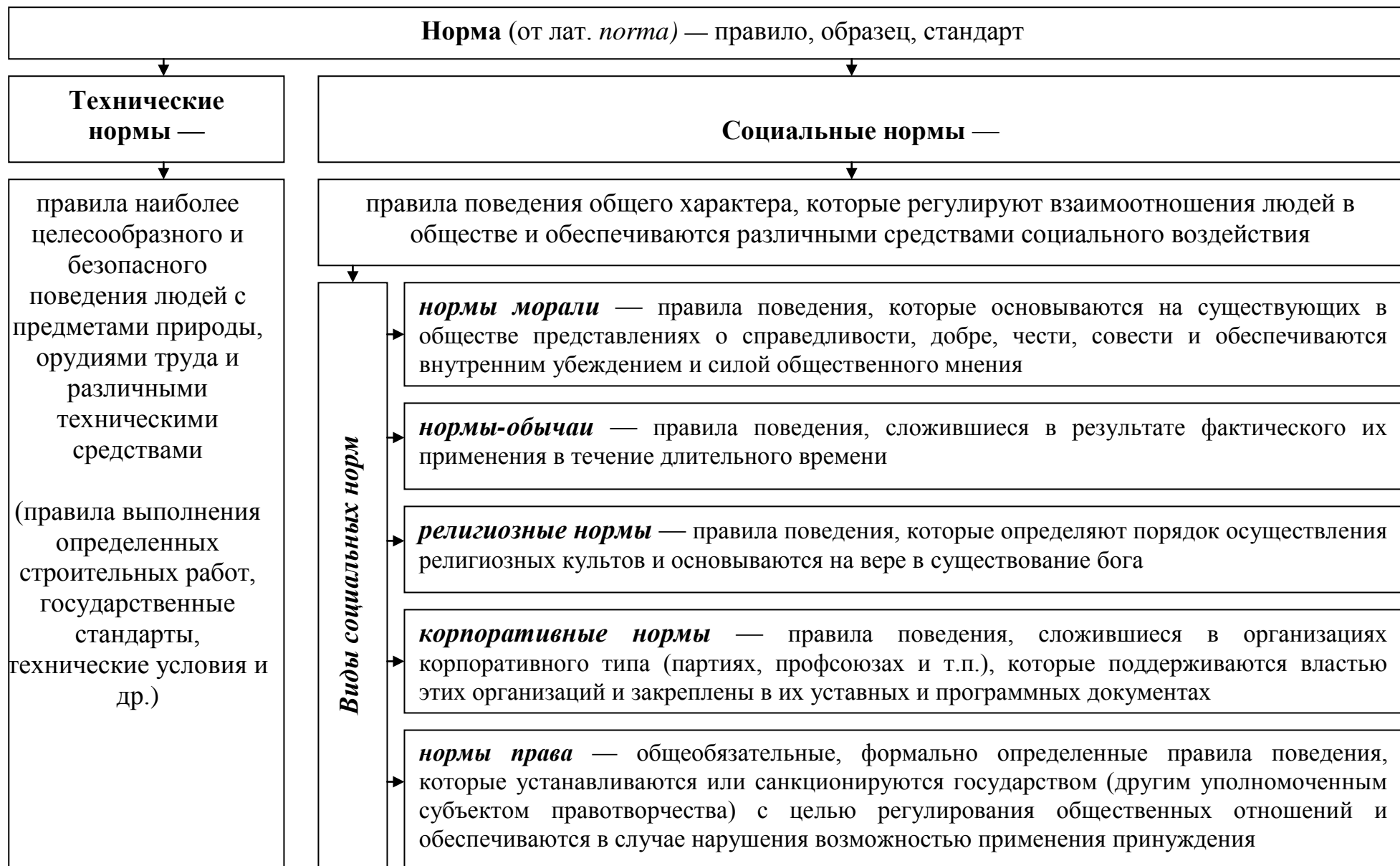
Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: норма, социальные нормы, нормы морали, нормы-обычаи, религиозные нормы, корпоративные нормы, норма права, структура нормы права, диспозиция, гипотеза, санкция, способы изложения норм права в нормативных актах.

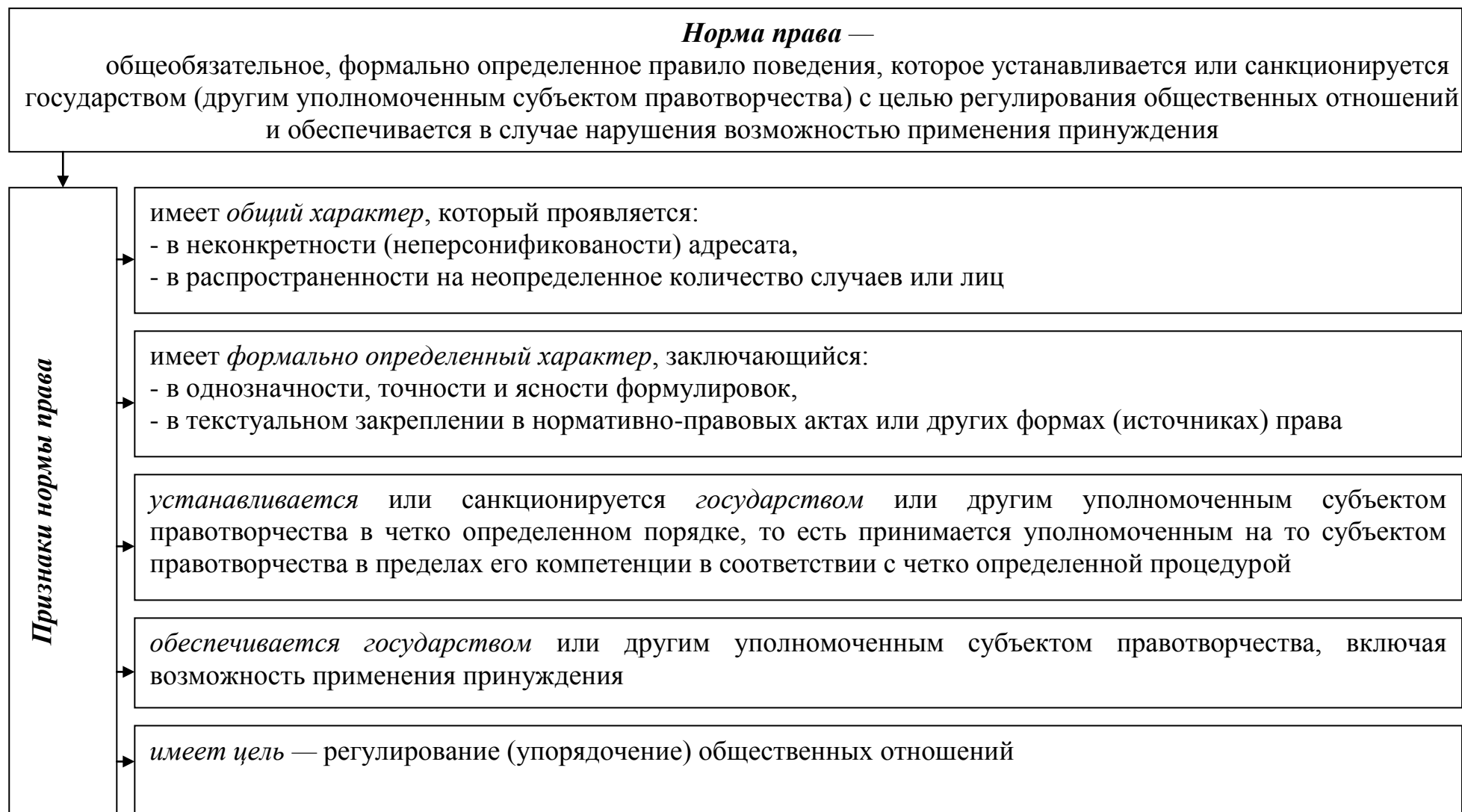
1. Социальные нормы: понятие и виды

2. Норма права: понятие и структура. Виды правовых норм

3. Способы изложения норм права в нормативных актах

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваїте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків. : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Дополнительная литература:

1. Болокан І. Класифікація адміністративно-правових норм (з погляду особливостей їх реалізації) / І. Болокан // Підприємництво, госп-во і право. – 2017. – № 4. – С. 94–98. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_4_21.
2. Вакарюк Л. Норма права та правовий режим: співвідношення понять / Л. Вакарюк // Підприємництво, госп-во і право. – 2017. – № 1. – С. 171–176. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_1_33.
3. Годованик Є. Проблеми визначення правової норми в умовах сучасного розвитку європейської правової системи / Є. Годованик //Юрид. вісн. – 2016. – № 2. – С. 151–158. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2016_2_26.
4. Єрмакова Г. С. Взаємний вплив релігійних і правових норм у процесі їх формування в суспільно-політичному просторі інтеграційних процесів у Європі / Г. С. Єрмакова // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Сер. : Юридичні науки. – 2017. – Вип. 1(1). – С. 19–23. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1(1)_6).
5. Подік І. І. Правова норма в системі соціального нормотворення: науково-юридична парадигма / І. І. Подік // Наук. вісн. Нац. акад. внутрішніх справ. – 2017. – № 1. – С. 41–53. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2017_1_6.

ТЕМА 4. СИСТЕМА ПРАВА И СИСТЕМА ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

План

1. Система права: понятие и структура.
2. Отрасль права: понятие и виды.
3. Система законодательства и ее соотношение с системой права.
4. Систематизация законодательства.

Цель занятия:

Ознакомить студентов с понятием системы права, ее структурой, целями и формами систематизации.

Охарактеризовать структурные элементы системы права, соотношение системы права и системы законодательства.

Раскрыть понятие института права, систематизации законодательства.

Сформировать системное представление об отраслях отечественного права, критериях деления права на отрасли.

Уметь различивать систему права и систему законодательства.

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

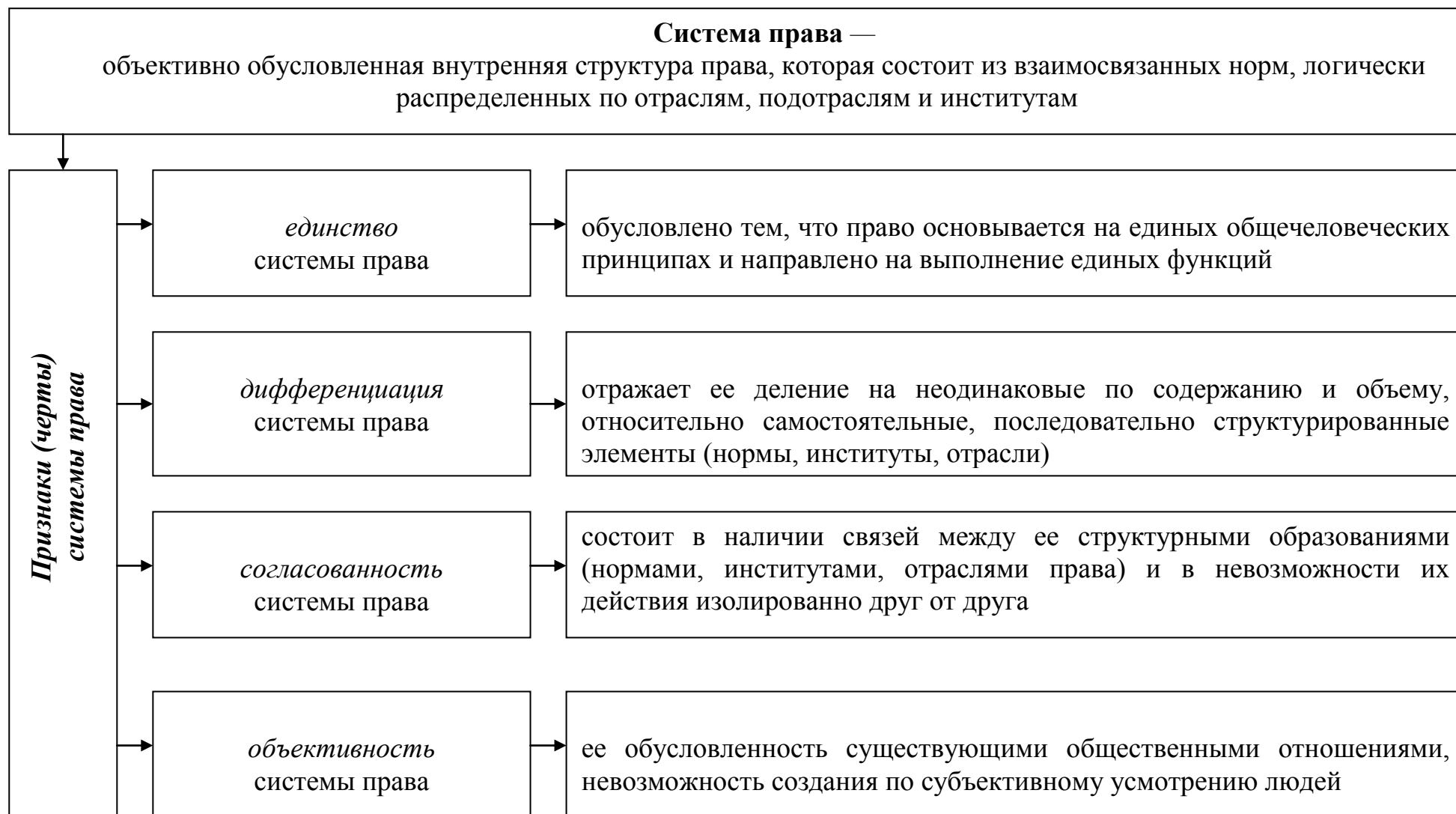
Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: система права, структура системы права, институт права, подотрасль права, отрасль права, предмет правового регулирования, метод правового регулирования, императивный метод, диспозитивный метод, материальное право, процессуальное право, частное право, публичное право, система законодательства, нормативно-правовое предписание, систематизация законодательства, инкорпорация, кодификация.

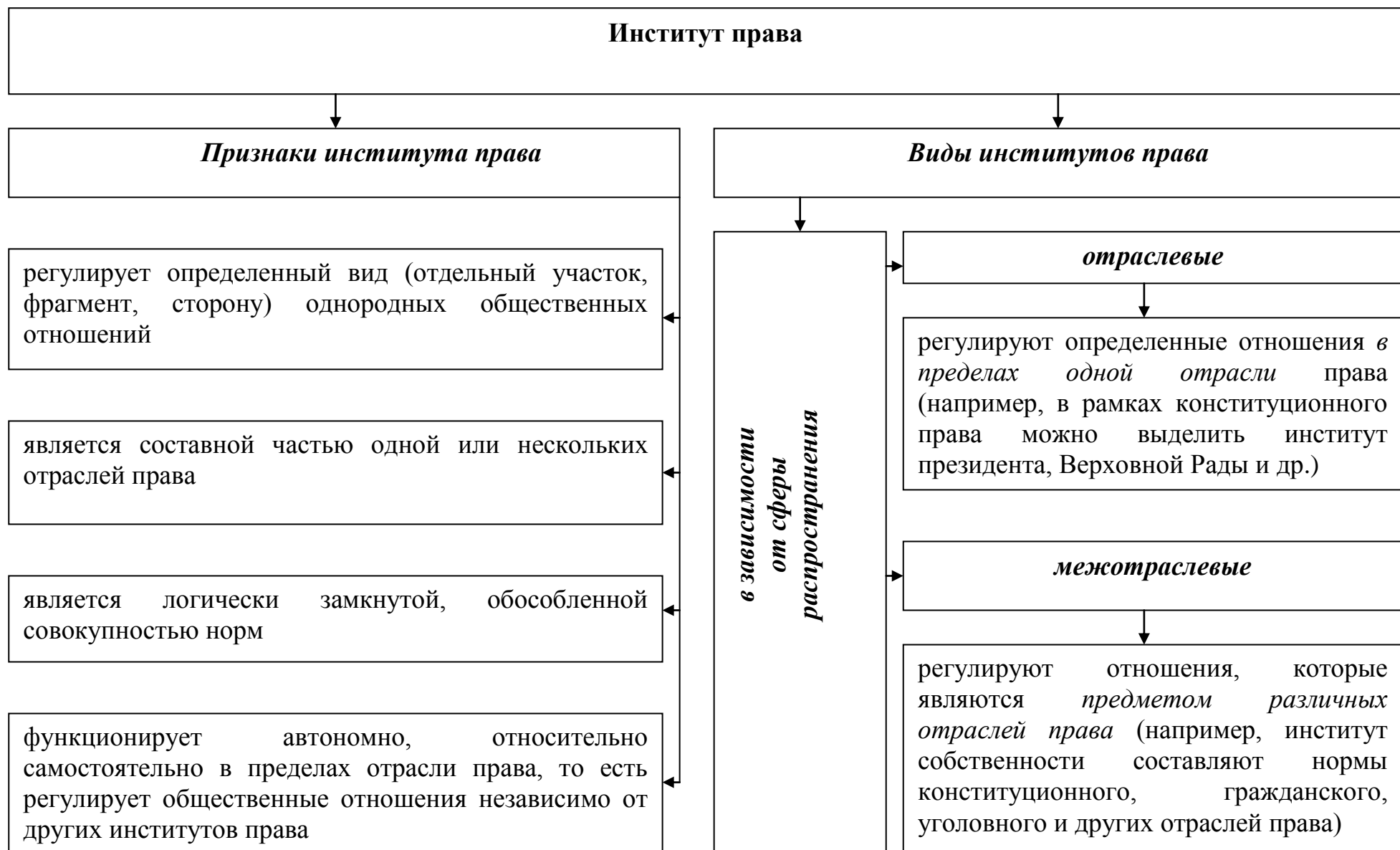
1. Система права: понятие и структура

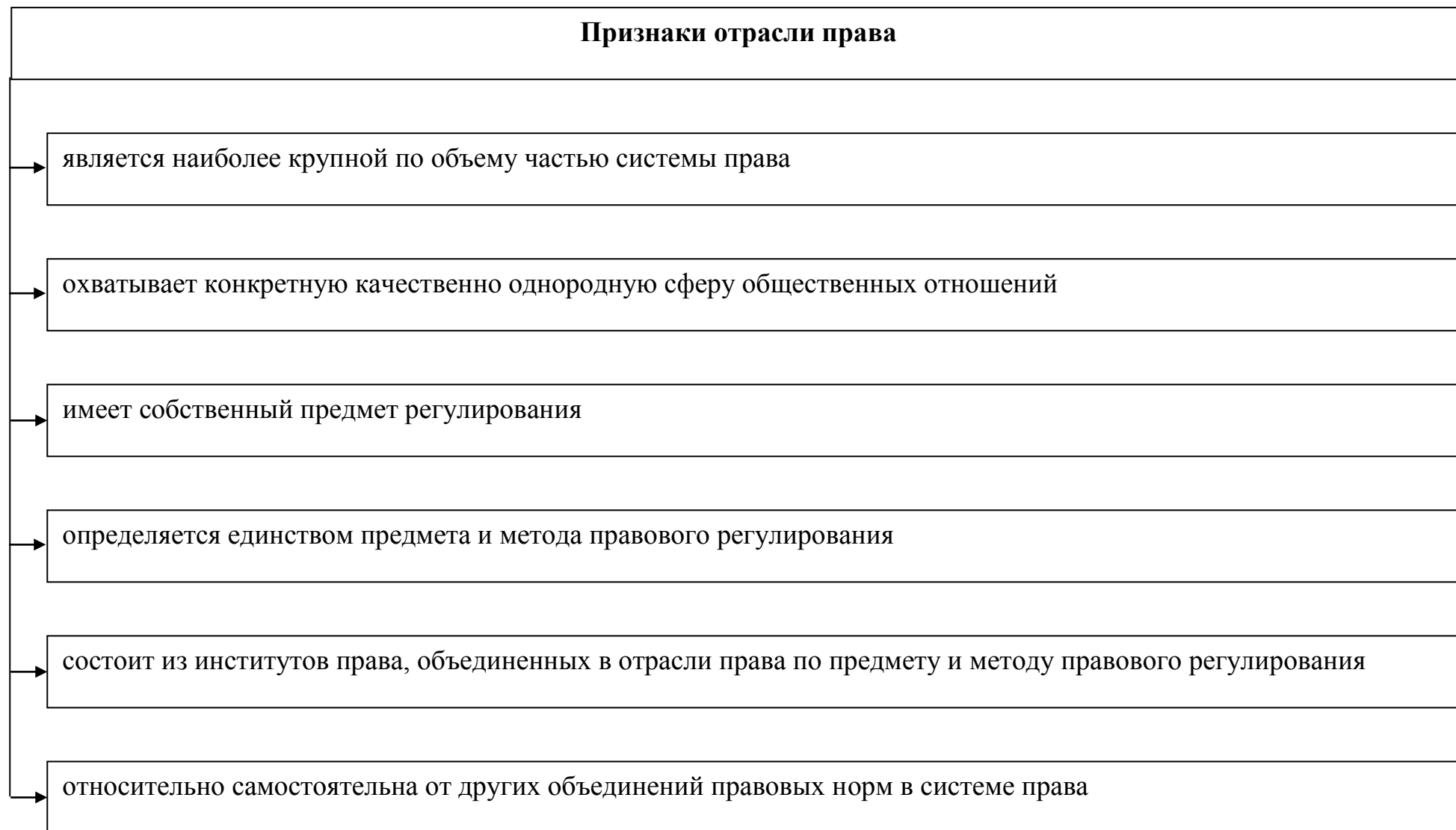

Структура системы права —
это ее внутреннее строение

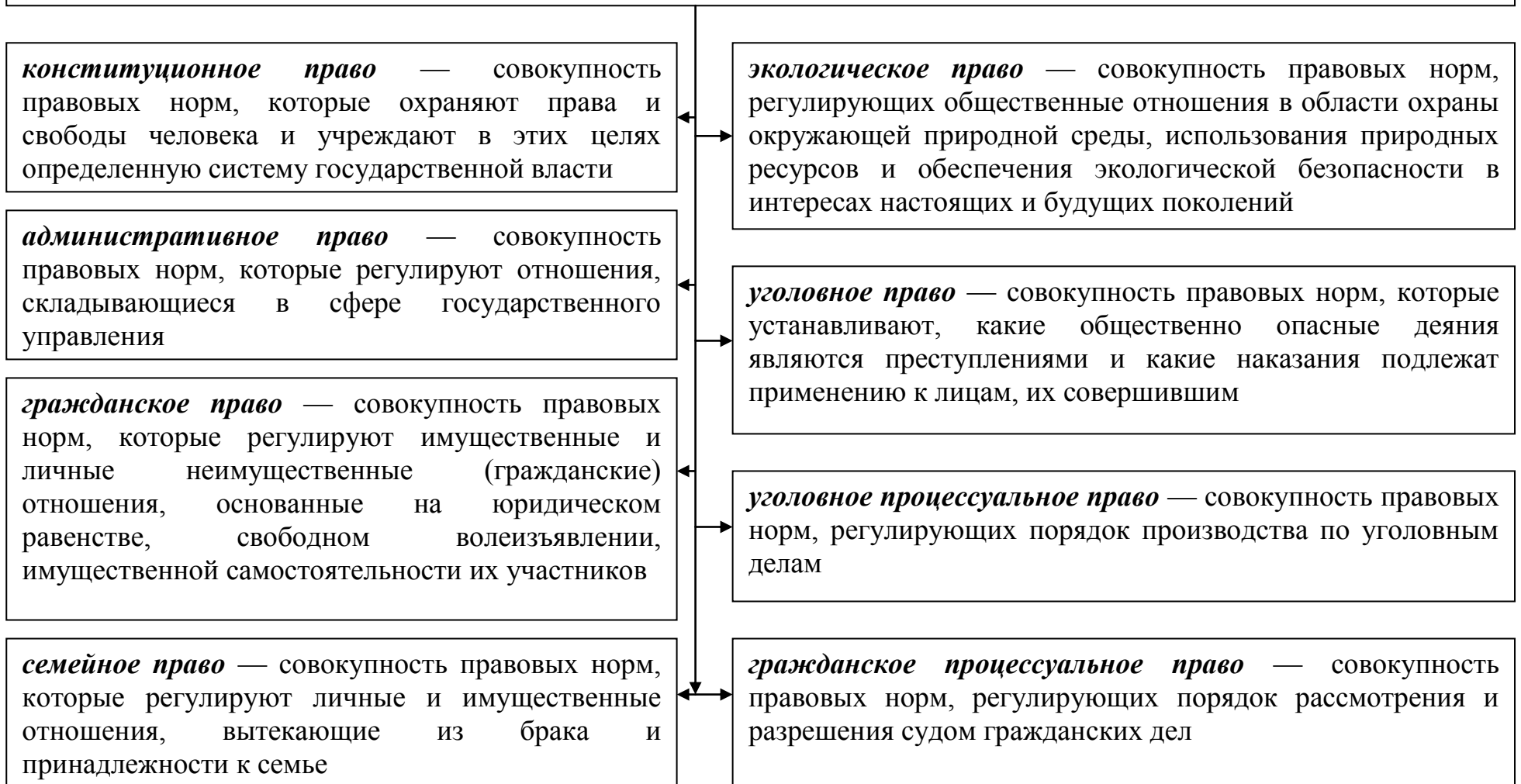
2. Отрасль права: понятие и виды

Основные отрасли системы отечественного права

Классификация отраслей права

3. Система законодательства и ее соотношение с системой права

4. Систематизация законодательства

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваїте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків. : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Нормативно-правовые акты:

1. Конституція України : відповідає офіц. тексту : станом на 1 верес. 2016 р. – Харків : Право, 2016. – 82 с.
2. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : дата оновлення 20.01.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 15.04.2018).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-X : дата оновлення 06.02.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 15.04.2018).
4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III : дата оновлення 18.04.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 15.04.2018).
5. Сімейний Кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III : дата оновлення 06.02.2018 // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 15.04.2018).
6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV : дата оновлення 07.03.2018 // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 15.04.2018).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : дата оновлення 12.04.2018 // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 15.04.2018).

Дополнительная литература:

1. Акіменко Ю. Ю. Виокремлення приватного права як тенденція еволюції правової системи ЄС / Ю. Ю. Акіменко // Часопис цивілістики. – 2017. – Вип. 22. – С. 94–98. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_22_21.

2. Заморська Л. І. Системність права та її значення для сучасної загальнотеоретичної юриспруденції / Л. І. Заморська // Вісн. Півден. регіон. центру Нац. акад. прав. наук України. – 2017. – № 10. – С. 18–24. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2017_10_5.

3. Мина В. В. Системні зв'язки системи права / В. В. Мина, Ю. Я. Коцан-Олинець, Р. Б. Тополевський // Наук. вісн. Міжнар. гуманітарного ун-ту. Серія : Юриспруденція. – 2016. – Вип. 20. – С. 8–11. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2016_20_4.

4. Подік І. І. Правова норма в системі соціального нормотворення: науково-юридична парадигма / І. І. Подік // Наук. вісн. Нац. акад. внутріш. справ. – 2017. – № 1. – С. 41–53. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_1_6.

5. Радзівілл О. А. Систематизація законів історичної динаміки для цілей стратегічного управління і правової політики / О. А. Радзівілл // Юридична наука. – 2016. – № 1. – С. 27–39. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2016_1_5.

6. Романюк Я. Ознаки та структура цивільно-правової норми: основні методологічні засади / Я. Романюк // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. – 2016. – Вип. 63. – С. 81–96. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2016_63_12.

7. Савенко М. Д. Міжнародне право в національній правовій системі за Основним Законом України / М. Д. Савенко // Наук. записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2016. – Т. 181. – С. 11–17. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2016_181_4.

ТЕМА 5. ИСТОЧНИКИ ПРАВА

План

1. Понятие и виды источников права.
2. Нормативно-правовые акты: понятие, признаки и виды.
3. Понятие, признаки и виды законов.
4. Подзаконные нормативно-правовые акты: понятие и виды.
5. Действие нормативно-правовых актов во времени, в пространстве и по кругу лиц.

Цель занятия:

Ознакомить студентов с понятием источников права, видами законов.

Охарактеризовать основные источники права, стадии законодательного процесса, виды подзаконных нормативно-правовых актов.

Раскрыть понятие закона, действие нормативно-правовых актов.

Сформировать системное представление о высшей юридической силе закона, обратной силе закона.

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

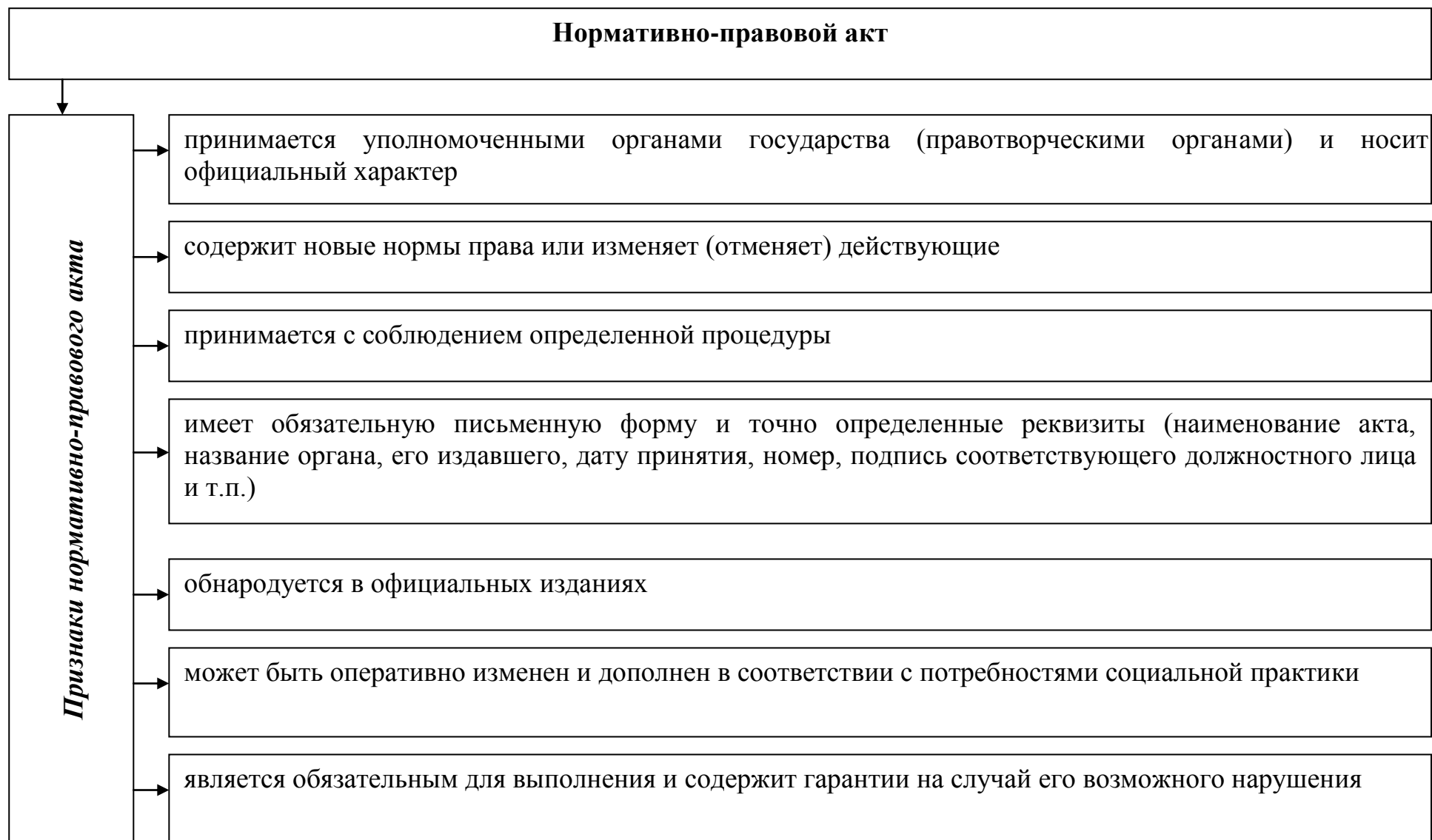
Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: источник права, правовой обычай, судебный прецедент, нормативно-правовой договор, нормативно-правовой акт, закон, высшая юридическая сила закона, законодательный процесс, подзаконный нормативно-правовой акт, действие нормативно-правовых актов во времени, в пространстве и по кругу лиц, обратная сила закона.

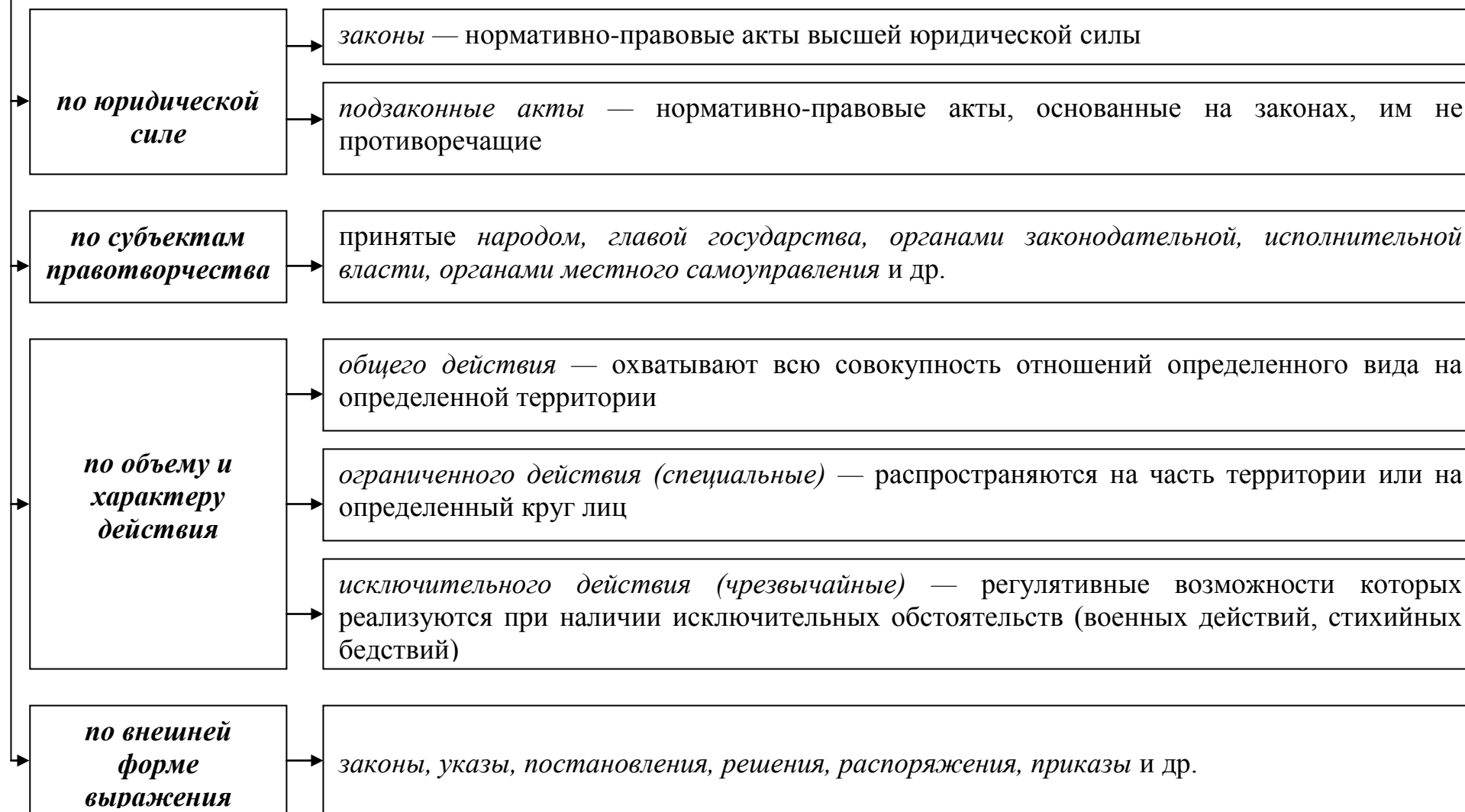
1. Понятие и виды источников права

2. Нормативно-правовые акты: понятие, признаки и виды

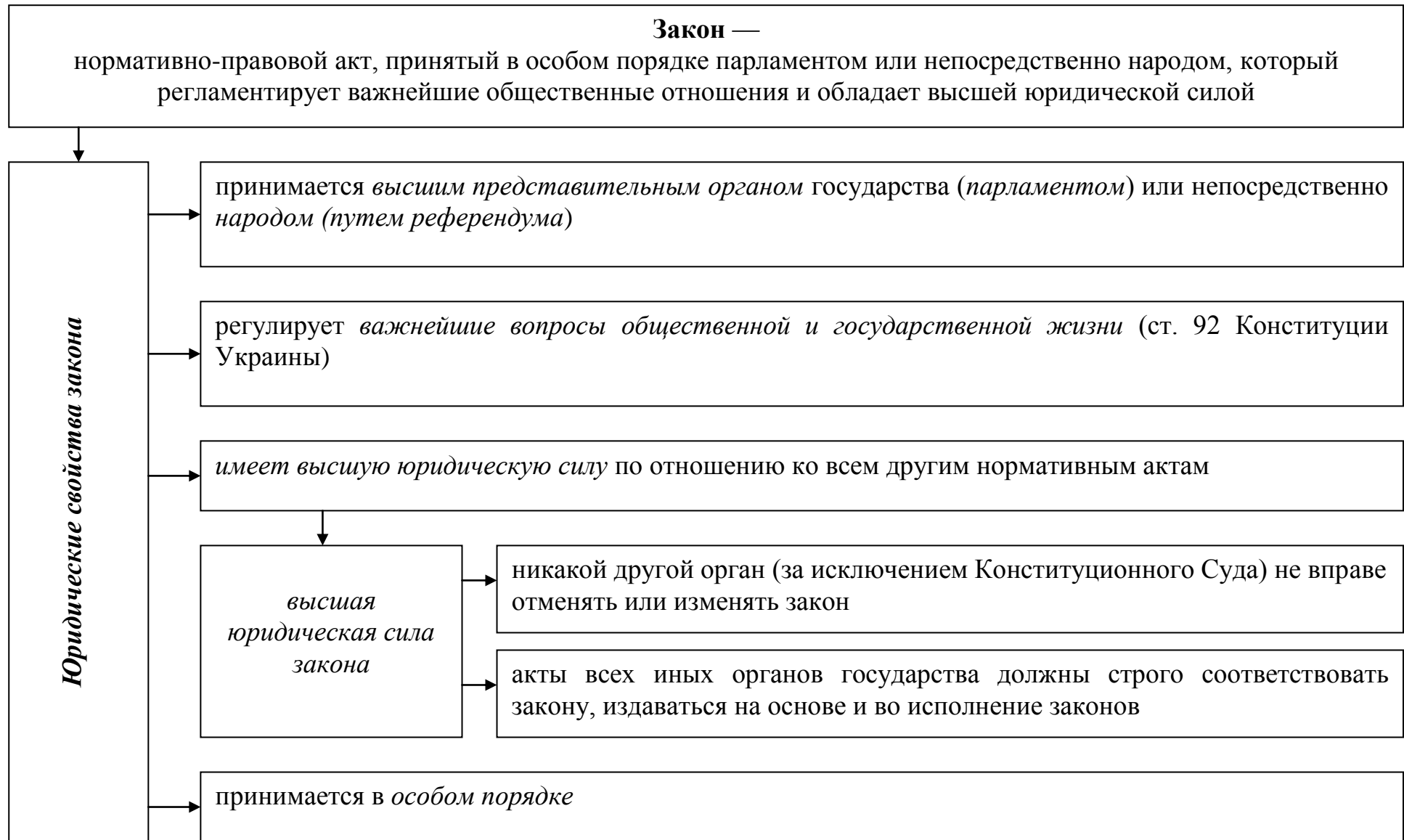

Виды нормативно-правовых актов

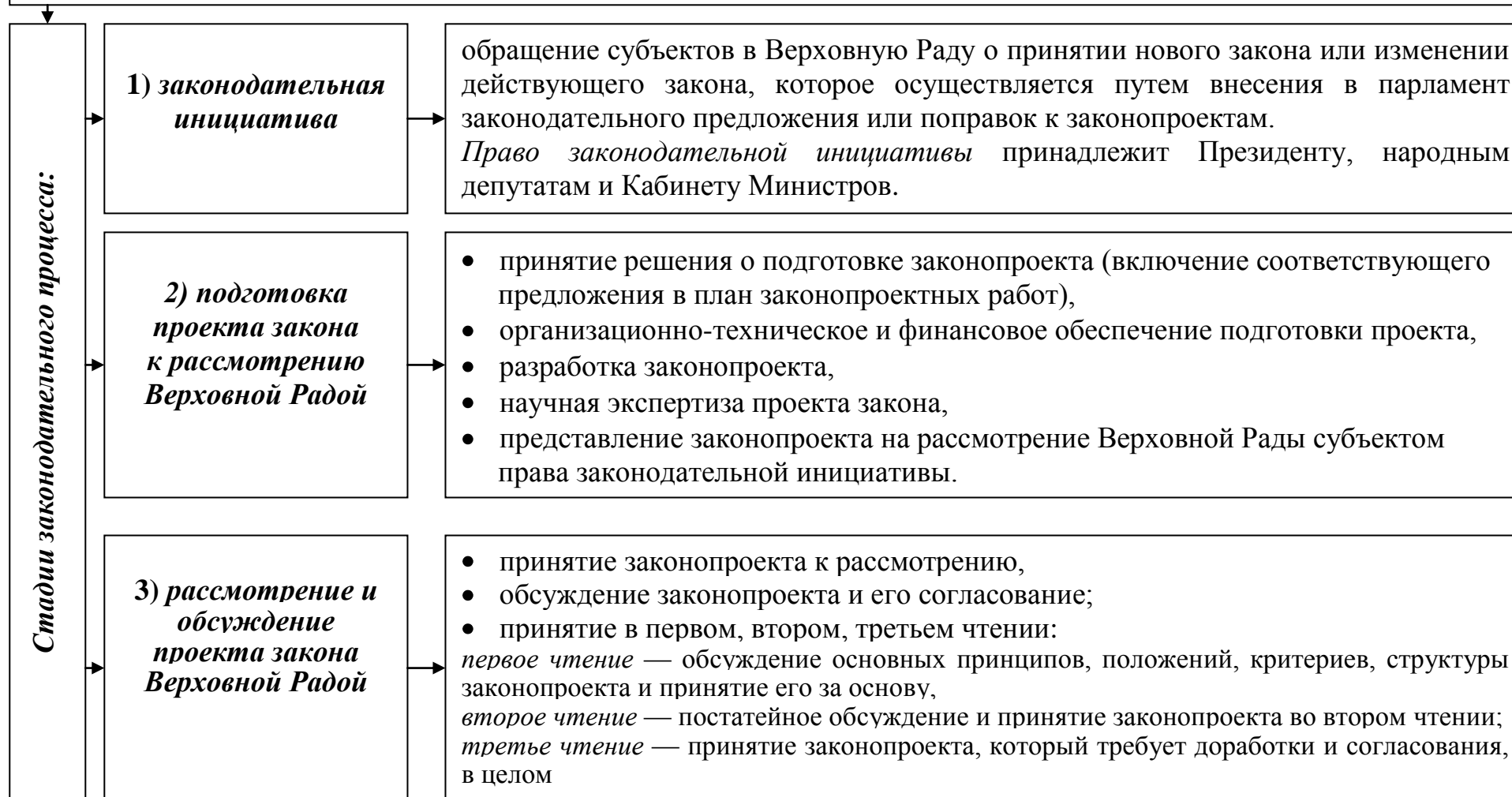

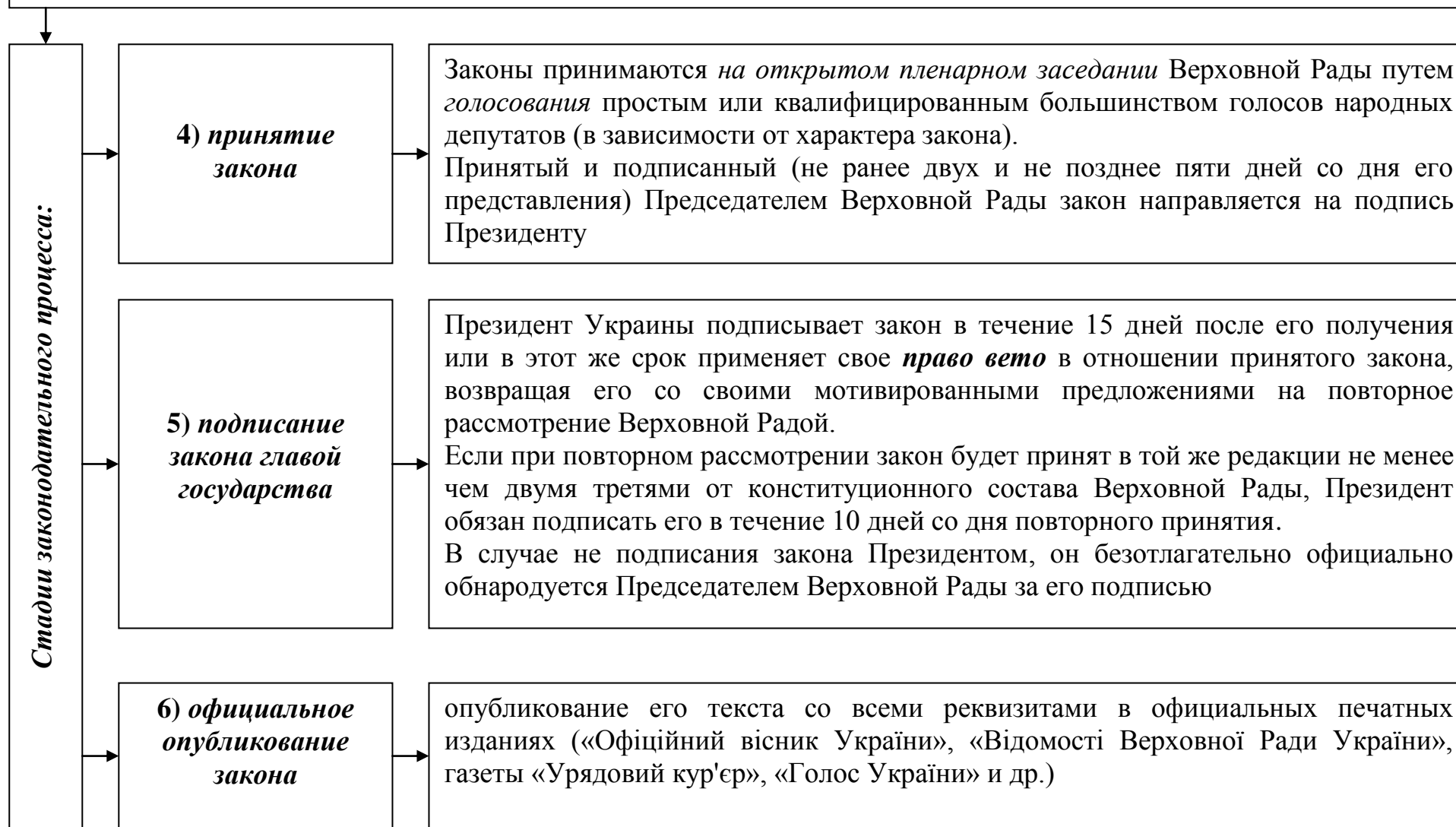
3. Понятие, признаки и виды законов

Законодательный процесс —
урегулированная Конституцией, Регламентом Верховной Рады и другими законами Украины процедура принятия закона, состоящая из определенных стадий — самостоятельных, логически завершенных этапов и организационно-технических действий

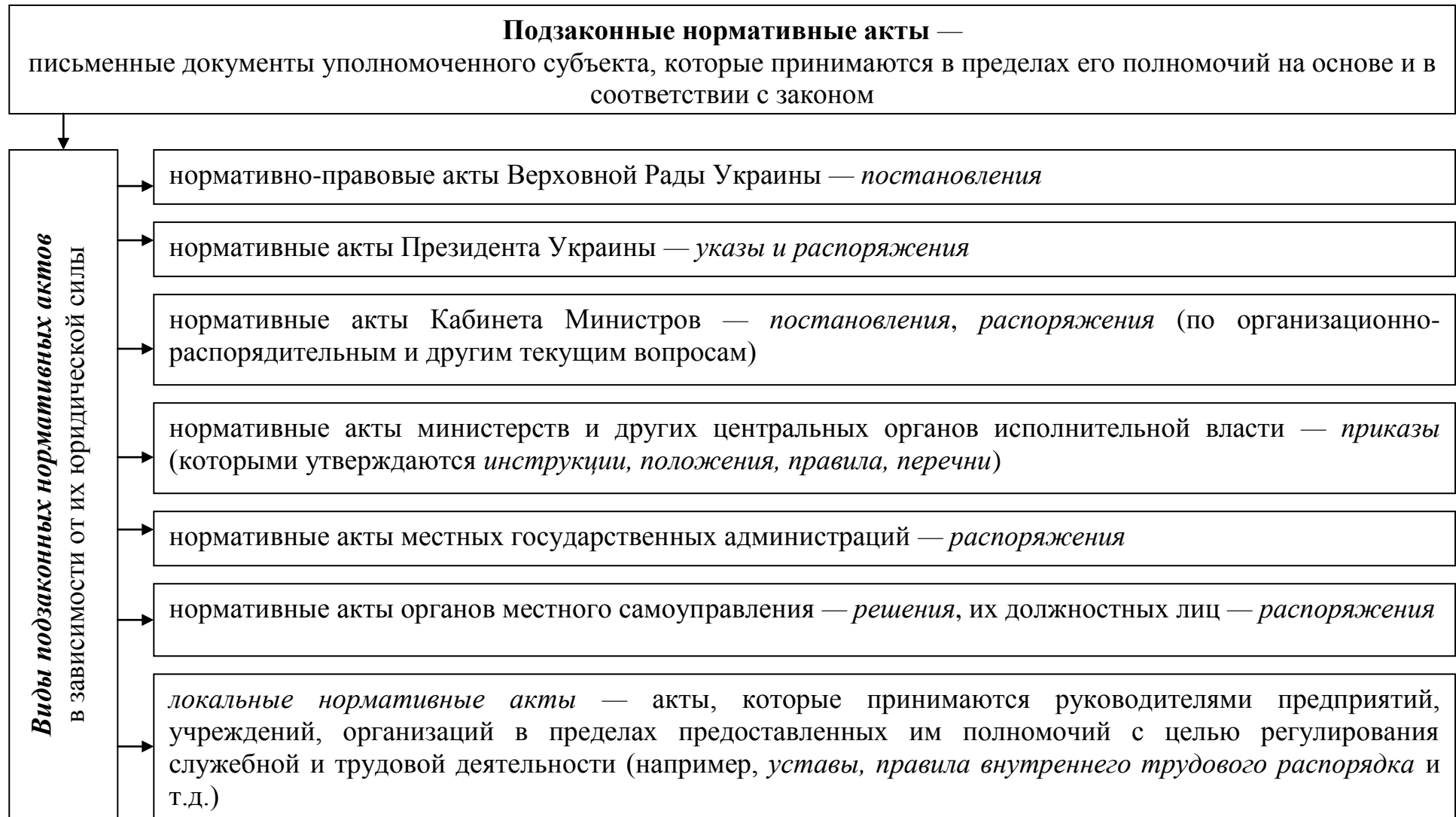
Законодательный процесс

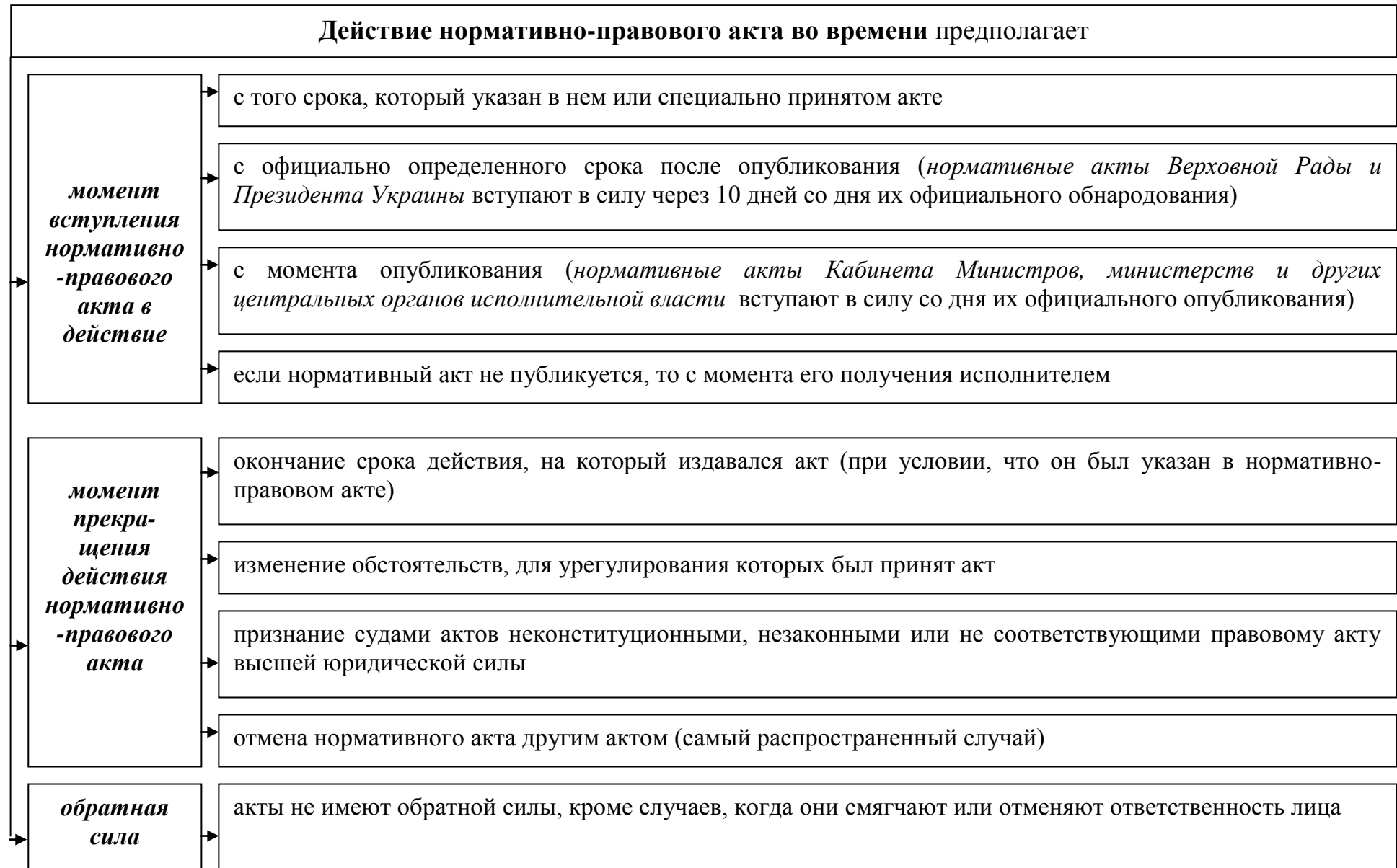
Классификация законов

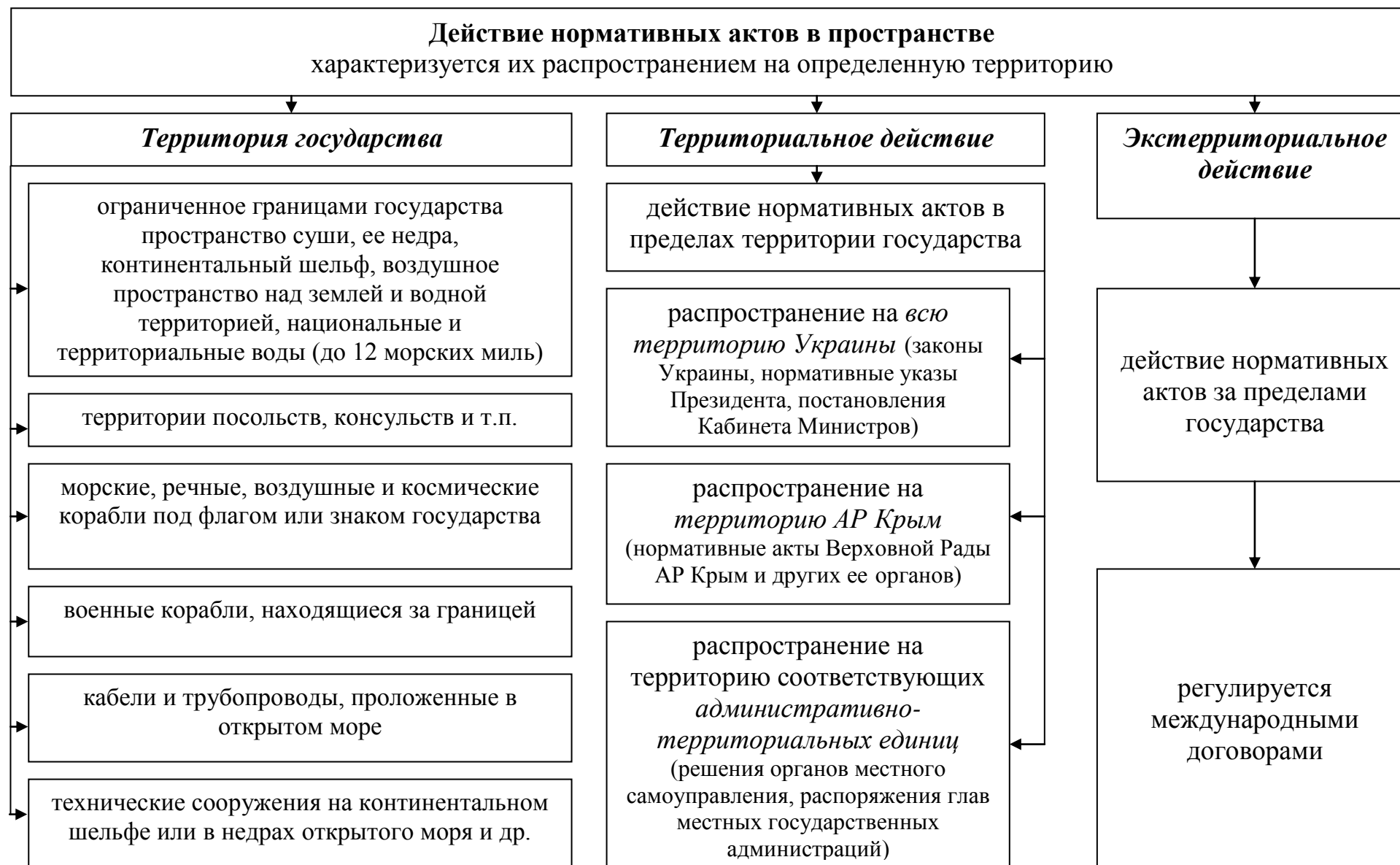
по юридической силе	<i>конституционные</i> — нормативные акты, которыми вносятся изменения или дополнения в Конституцию (принимаются не менее чем двумя третями от конституционного состава Верховной Рады Украины)
	<i>обычные</i> — нормативные акты, которые принимаются на основе и во исполнение Конституции и определяют основы правового регулирования общественных отношений в определенной сфере (принимаются большинством от конституционного состава Верховной Рады Украины)
по степени упорядоченности	<i>кодифицированные</i> — нормативные акты, утвержденные законами, в которых на научной основе обобщаются и систематизируются нормы права, регулирующие определенную группу общественных отношений (кодексы и Основы законодательства)
	<i>текущие (тематические)</i> — несистематизированные законодательные акты, принятые по отдельным вопросам
по значению в механизме правового регулирования	<i>основные</i> — законы, которые содержат в первоначальной редакции текст правовых норм и осуществляют первичное правовое регулирование общественных отношений
	<i>вспомогательные</i> — законы, которыми вносятся изменения и дополнения в действующее законодательство, утверждаются, ратифицируются, отменяются другие нормативные акты
по объему действия	<i>законы общего действия</i> — распространяются на всех субъектов права независимо от их статуса
	<i>законы специального действия</i> — адресованы четко очерченному кругу субъектов, имеющих особый статус
	<i>законы исключительного действия</i> — устанавливают исключения из общих правил ограниченного круга субъектов

4. Подзаконные нормативно-правовые акты: понятие и виды

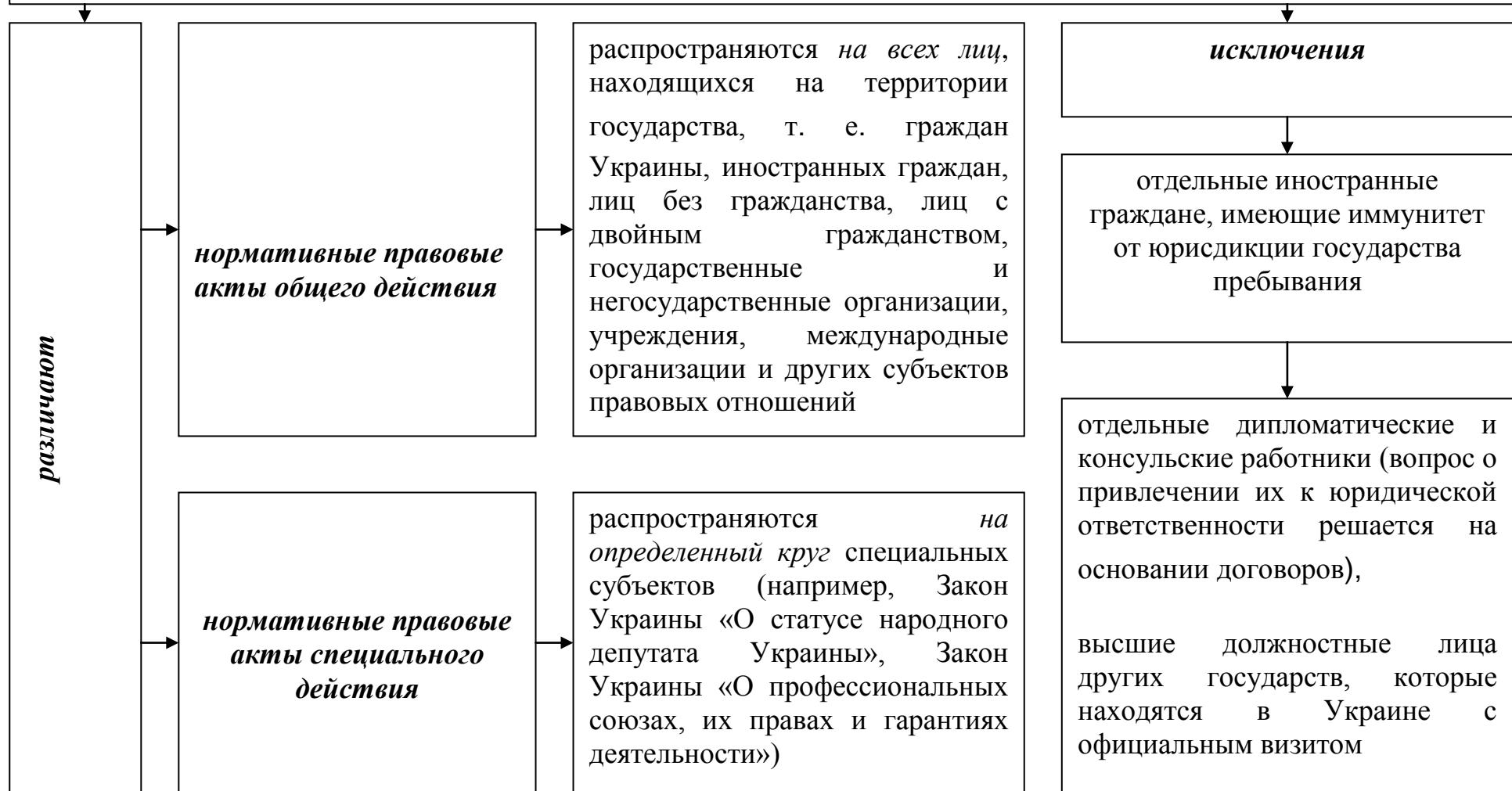
5. Действие нормативно-правовых актов во времени, в пространстве и по кругу лиц

→

**Действие нормативно-правовых актов по кругу лиц —
их распространение на определенные категории субъектов права**

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваїте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків. : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Нормативно-правовые акты:

1. Конституція України : відповідає офіц. тексту : станом на 1 верес. 2016 р. – Харків : Право, 2016. – 82 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-Х : дата оновлення 06.02.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 16.04.2018).
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III : дата оновлення 07.03.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 16.04.2018).
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : дата оновлення 02.12.2012. // Законодавство України : [сайт]. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 16.04.2018).
5. Про центральні органи виконавчої влади [Електронний ресурс] : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI : дата оновлення 01.01.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3166-17> (дата звернення 16.04.2018).
6. Про Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII : дата оновлення 07.03.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення 16.04.2018).

7. Про Конституційний Суд України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII : дата оновлення 15.12.2017. // Законодавство України : [сайт]. – URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення 16.04.2018).

Дополнительная литература:

1. Андрусів Л. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів / Л. Андрусів // Підприємництво, госп-во і право. – 2017. – № 4. – С. 128–131. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_4_27.

2. Гончаров А. В. Аналіз дослідження міжнародного договору як джерела міжнародного права / А. В. Гончаров // Молодий вчений. – 2016. – № 4. – С. 616–620. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_151.

3. Корнієнко П. С. Експертиза проектів нормативно-правових актів як форма правозахисної діяльності в Україні / П. С. Корнієнко // Юридичний часопис Нац. акад. внутріш. справ. – 2017. – № 1. – С. 287–297. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2017_1_28.

4. Кудрявцев І. О. Наукові підходи до поняття підзаконного нормативно-правового акта в окремих сферах та галузях права / І. О. Кудрявцев // Lex portus. – 2017. – № 2. – С. 110–119. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/LP_2017_2_12.

5. Новіцький В. В. Судовий прецедент як джерело права в контексті захисту прав і свобод людини / В. В. Новіцький // Альманах права. – 2017. – Вип. 8. – С. 232–236. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_58.

6. Онищук І. І. Вдосконалення нормативно-правового регулювання моніторингу якості та ефективності нормативно-правових актів в Україні / І. І. Онищук // Наукові зап. Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – 2017. – № 1. – С. 7–12. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_1_3.

7. Слотвінська Н. Судова практика як джерело єврейського та ізраїльського права / Н. Слотвінська // Підприємництво, госп-во і право. – 2016. – № 5. – С. 108–111. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_5_22.

8. Слотвінська Н. Д. Історико-правові аспекти формування судової практики як джерела права в Україні (X–XVIII ст.) / Н. Д. Слотвінська // Вісн. Південного регіон. центру Нац. акад. правових наук України. – 2016. – № 8. – С. 38-45. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_8_7.

ТЕМА 6. ПРАВООТНОШЕНИЯ

План

1. Понятие, признаки и виды правоотношений.
2. Структура (состав) правоотношений.
3. Субъекты правовых отношений, их виды. Правосубъектность.
4. Юридические факты: понятие и классификация

Цель занятия:

Ознакомить студентов с понятием правоотношения и его признаками, понятием юридического лица.

Охарактеризовать виды правоотношений, юридическое содержание правоотношений, виды субъектов правоотношений.

Раскрыть понятие объекта правоотношений, понятие правосубъектности физических и юридических лиц.

Сформировать системное представление о структуре правоотношений, субъективном праве, юридической обязанности.

Уметь разграничивать понятия «субъект правоотношений» и «субъект права».

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

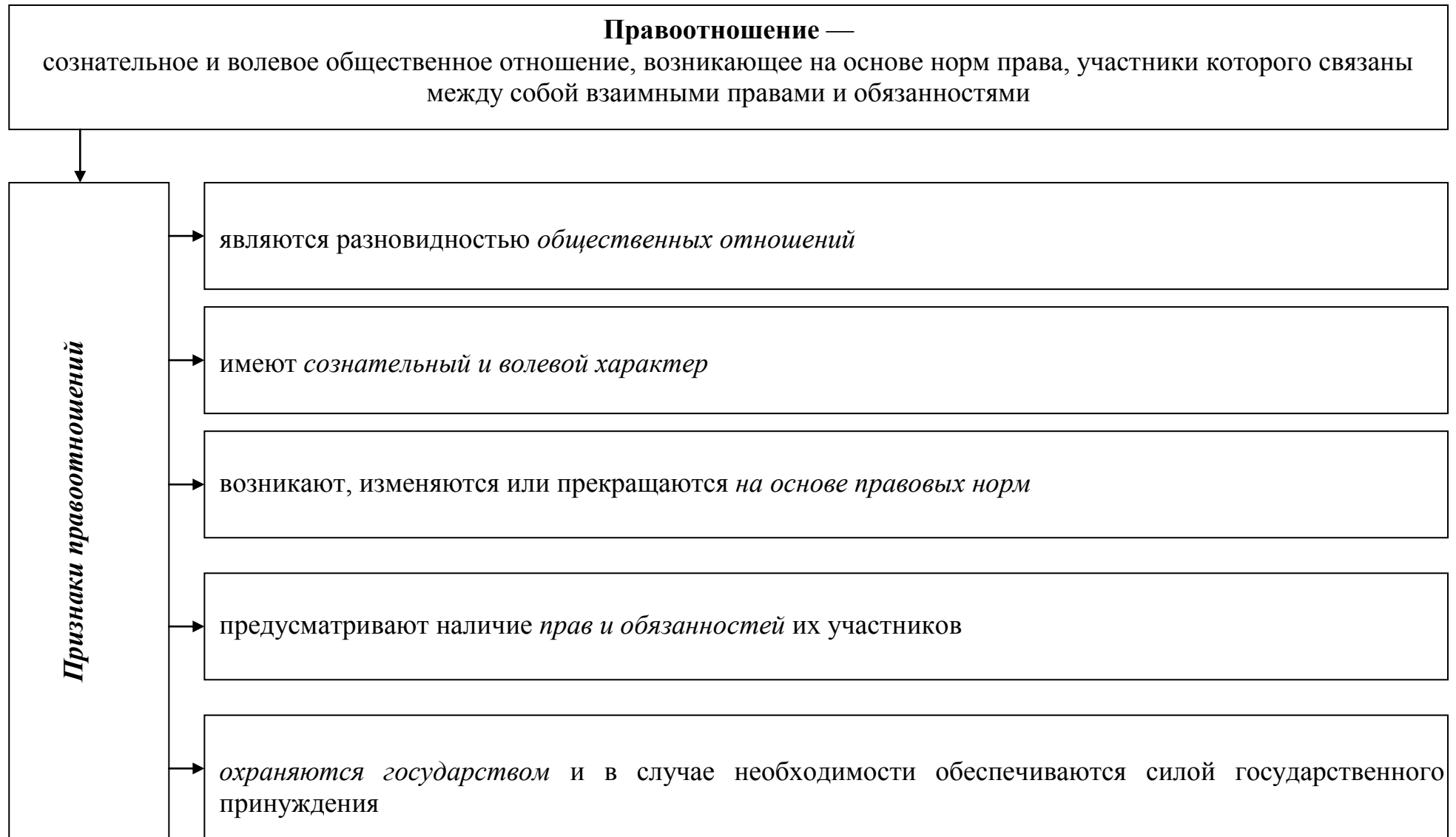
Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: правовые отношения, структура правоотношений, объект правоотношений, содержание правоотношений, субъективное право, юридическая обязанность, субъект правоотношений, правосубъектность, правоспособность, дееспособность, деликтоспособность, юридическое лицо, юридический факт, юридические акты, юридические поступки.

1. Понятие, признаки и виды правоотношений

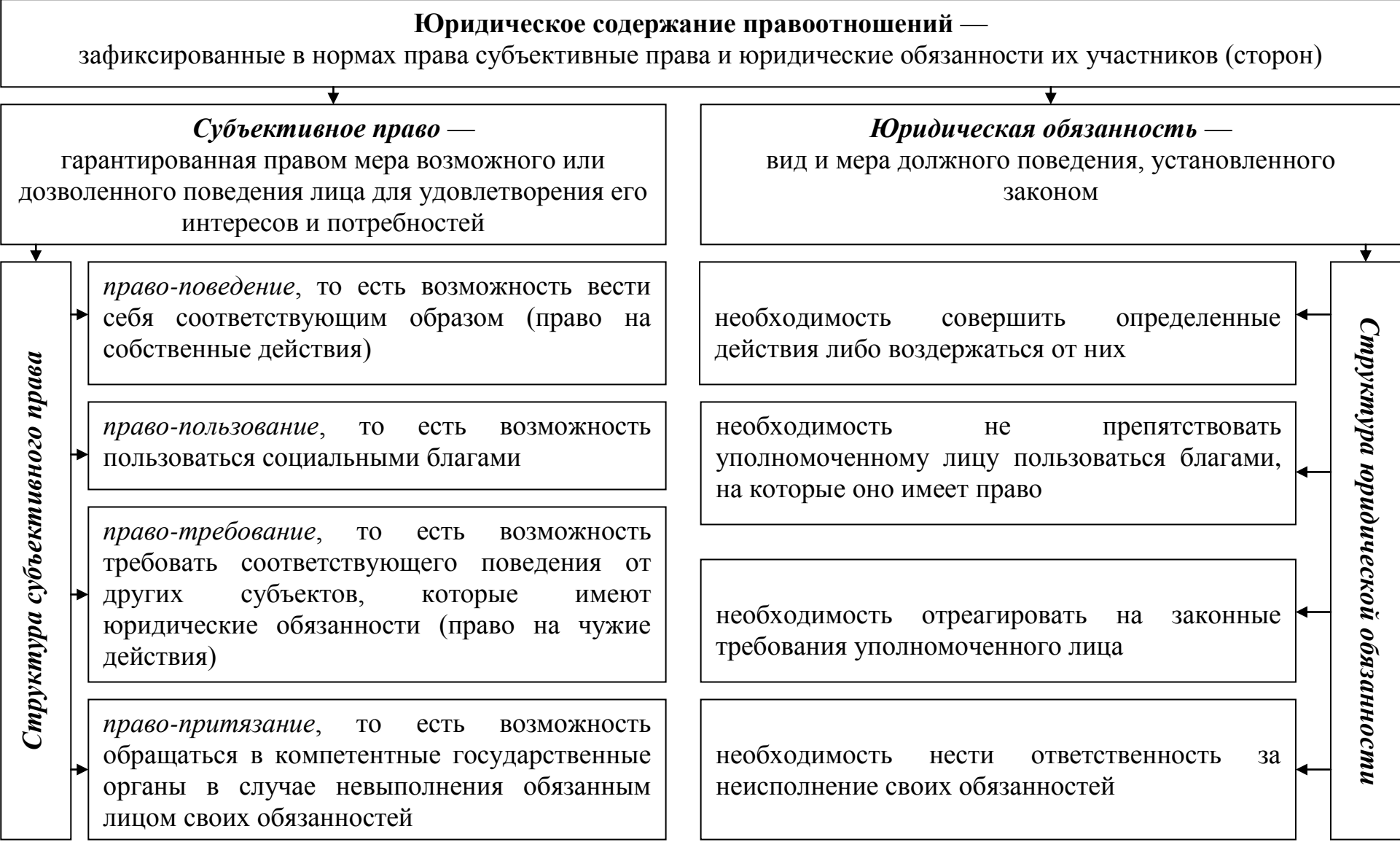
Виды правовых отношений

по предмету правового регулирования	конституционные, гражданские, административные, трудовые, финансовые и др.
по функциональному назначению	<i>регулятивные</i> , в которых поведение их участников полностью соответствует нормам права
	<i>охранительные</i> , возникающие из факта неправомерного поведения субъектов как негативная реакция государства на такое поведение
по уровню индивидуализации субъектов	<i>относительные</i> , в которых точно определены права и обязанности всех участников
	<i>абсолютные</i> , в которых определена только одна уполномоченная сторона, которая является носителем определенного субъективного права, а все остальные субъекты признаются обязанными не препятствовать осуществлению уполномоченному своих прав
по количеству субъектов	<i>простые</i> , в которых участвуют две стороны
	<i>сложные</i> , участниками которых являются три и более субъекта (стороны)
в зависимости от распределения прав и обязанностей между субъектами	<i>односторонние</i> , в которых каждая сторона имеет или только права, или только обязанности
	<i>двусторонние</i> , в которых каждая из сторон имеет как права, так и обязанности
по характеру обязанностей	<i>активные</i> , в которых обязан субъект должен совершить определенные действия
	<i>пассивные</i> , в которых обязан субъект должен воздержаться от совершения определенных действий

2. Структура (состав) правоотношения

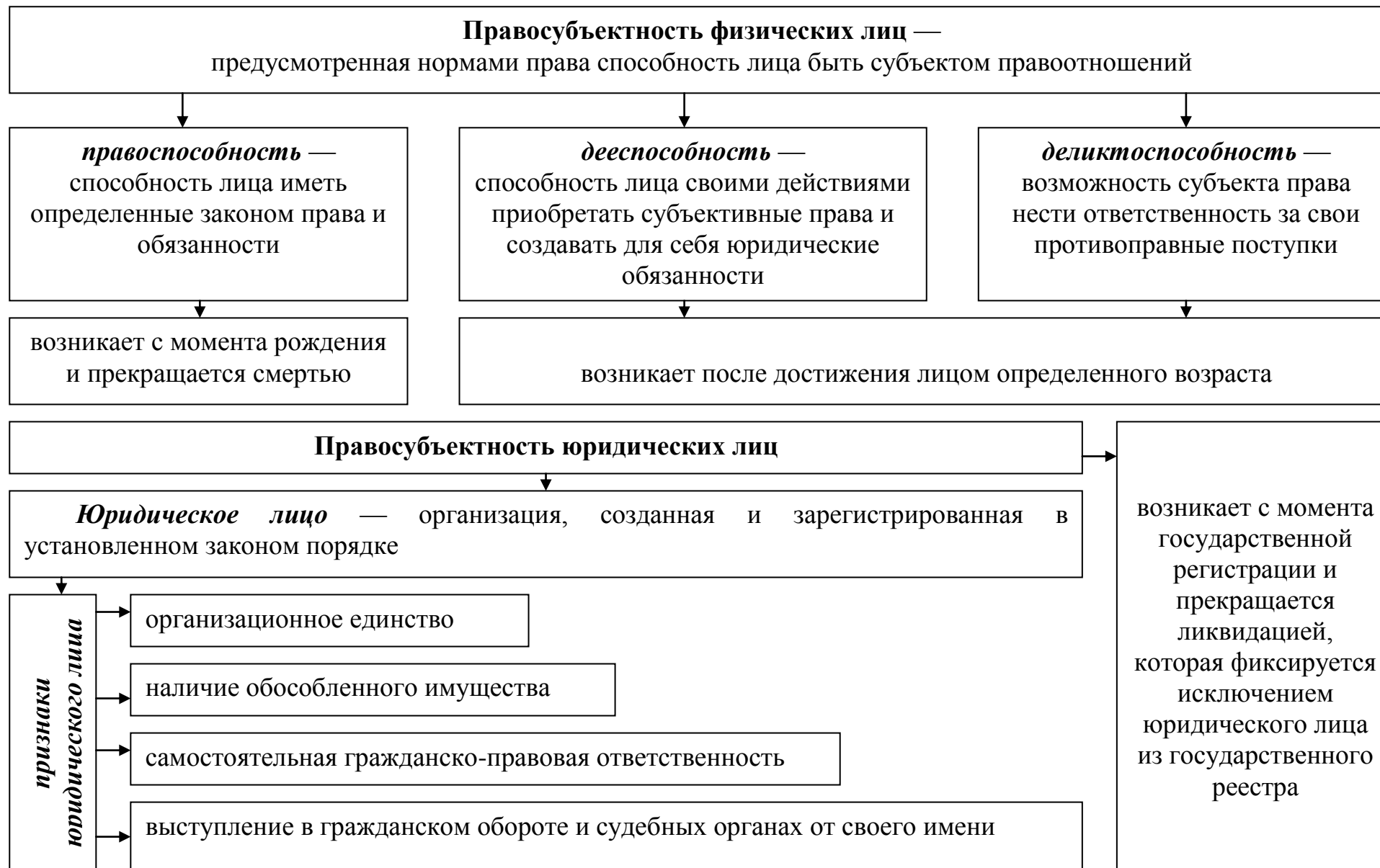

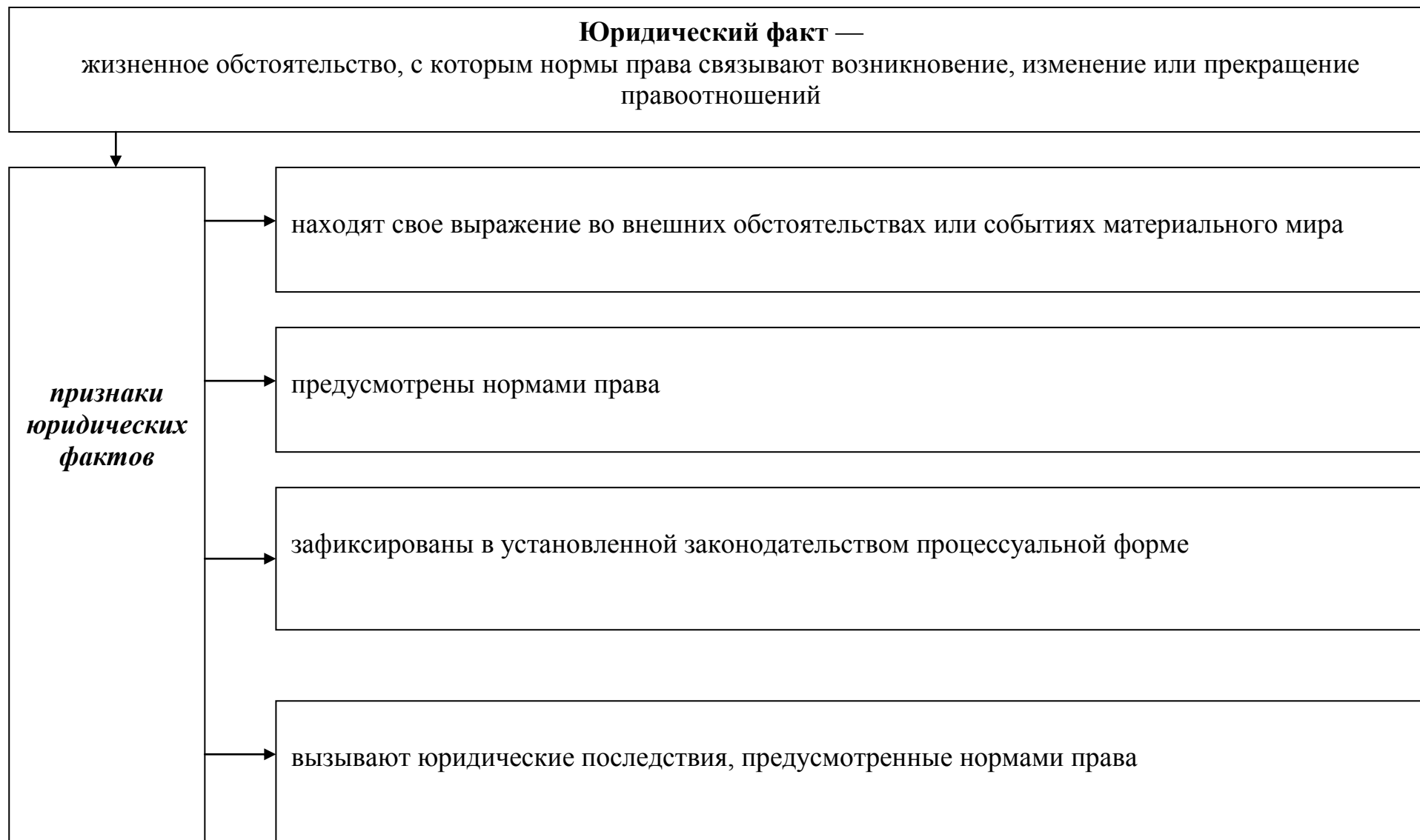

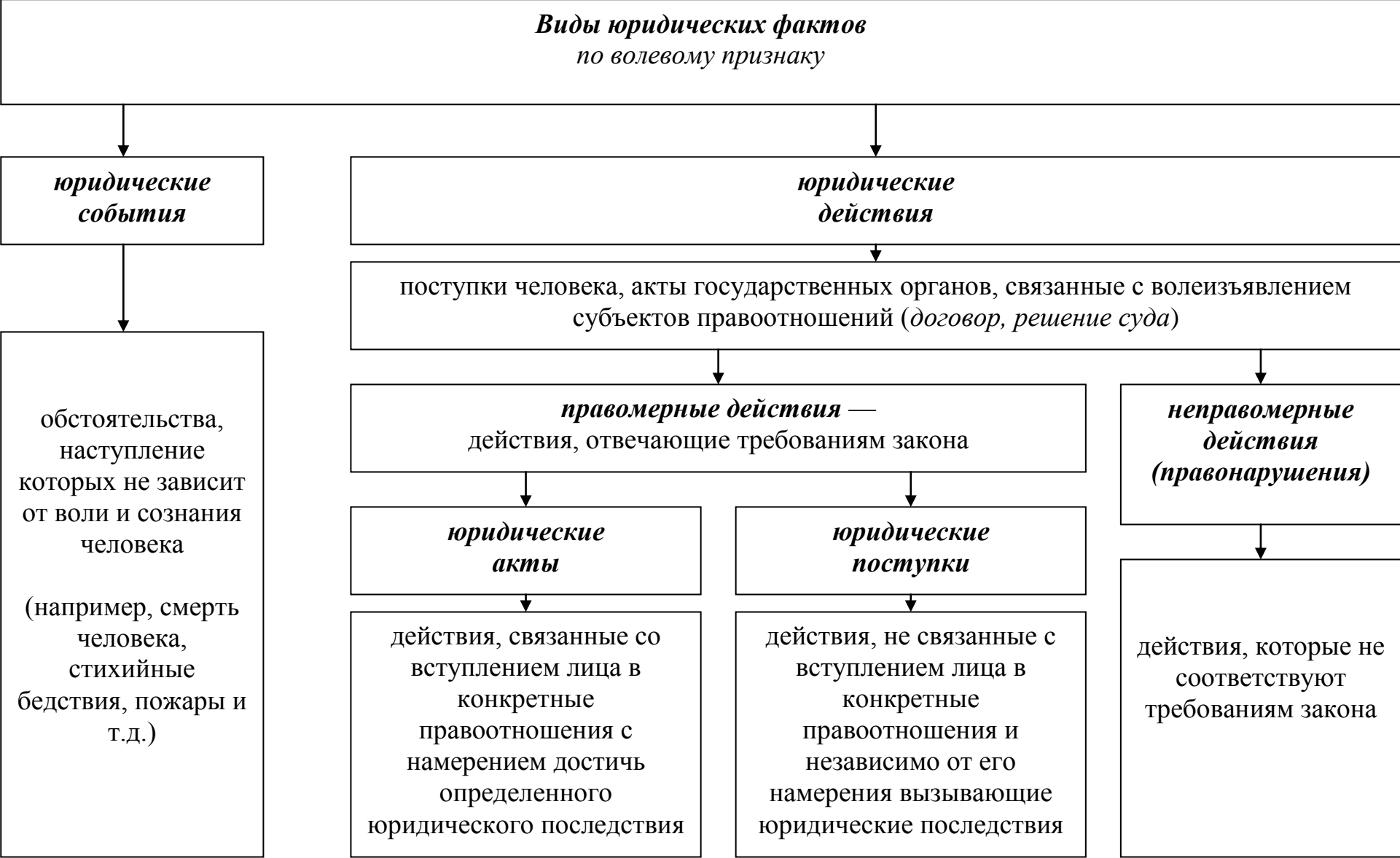
3. Субъекты правоотношений, их виды. Правосубъектность

4. Юридические факты: понятие и классификация

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваїте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків. : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Нормативно-правовые акты:

1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : дата оновлення 20.01.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 15.04.2018).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-X : дата оновлення 06.02.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 16.04.2018).
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III : дата оновлення 07.03.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 16.04.2018).
4. Сімейний Кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III : дата оновлення 06.02.2018 // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 16.04.2018).
5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV : дата оновлення 07.03.2018 // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 16.04.2018).

Дополнительная литература:

1. Гуйван П. Д. Часові чинники як межі здійснення суб'єктивного права / П. Д. Гуйван // Прикарпат. юрид. вісн. – 2017. – Вип. 1. – С. 3–7. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2017_1_3.
2. Данелія О. С. Юридичні особи як суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини / О. С. Данелія // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – 2017. – № 1. – С. 104–109. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_1_19.
3. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як корпоративні утворення / А. В. Зеліско // Юридична Україна. – 2017. – № 1. – С. 13–20. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2017_1_4.
4. Миколаєнко Ю. І. Правовідносини як основна форма механізму реалізації прав людини на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні / Ю. І. Миколаєнко // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – 2017. – № 5. – С. 11–16. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_5_4.
5. Мхітарян А. Правосуб'єктність національних меншин як суб'єктів конституційного права / А. Мхітарян // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 2. – С. 194–197. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_2_38.
6. Пасальський М. М. Правовий статус і правосуб'єктність держави: дискусійні питання теорії і практики / М. М. Пасальський // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 1. – С. 26–31. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_1_7.
7. Пулик В. М. Міжнародна правосуб'єктність фізичної особи / В. М. Пулик // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 16(2). – С. 67–69. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_16\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_16(2)_17).
8. Самілик Л. О. Співвідношення понять «суб'єкт права», «особа», «суб'єкт правовідносин», «учасник відносин» / Л. О. Самілик, Л. П. Корбут // Право і суспільство. – 2016. – № 1. – С. 89–93. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_1_17.
9. Слабко С. М. Сутність та зміст правосуб'єктності людини: теоретичний, історичний та міжнародний аспекти [Електронний ресурс] / С. М. Слабко // Молодий вчений. – 2016. – № 12.1. – С. 615–618. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12.

ТЕМА 7. ПРАВОМЕРНОЕ ПОВЕДЕНИЕ, ПРАВОНАРУШЕНИЕ, ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

План

1. Понятие и виды правового поведения. Правомерное поведение.
2. Правонарушение: понятие и виды.
3. Состав правонарушения: понятие и элементы.
4. Понятие и основания юридической ответственности. Виды юридической ответственности.

Цели занятия:

Ознакомить студентов с понятием правового поведения и его признаками, видами правового поведения.

Охарактеризовать правомерное поведение, признаки правонарушения.

Раскрыть элементы состава правонарушения, основания юридической ответственности.

Сформировать системное представление о видах правонарушений, юридической ответственности, видах юридической ответственности.

Уметь разграничивать понятие «правонарушение» и «состав правонарушения».

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

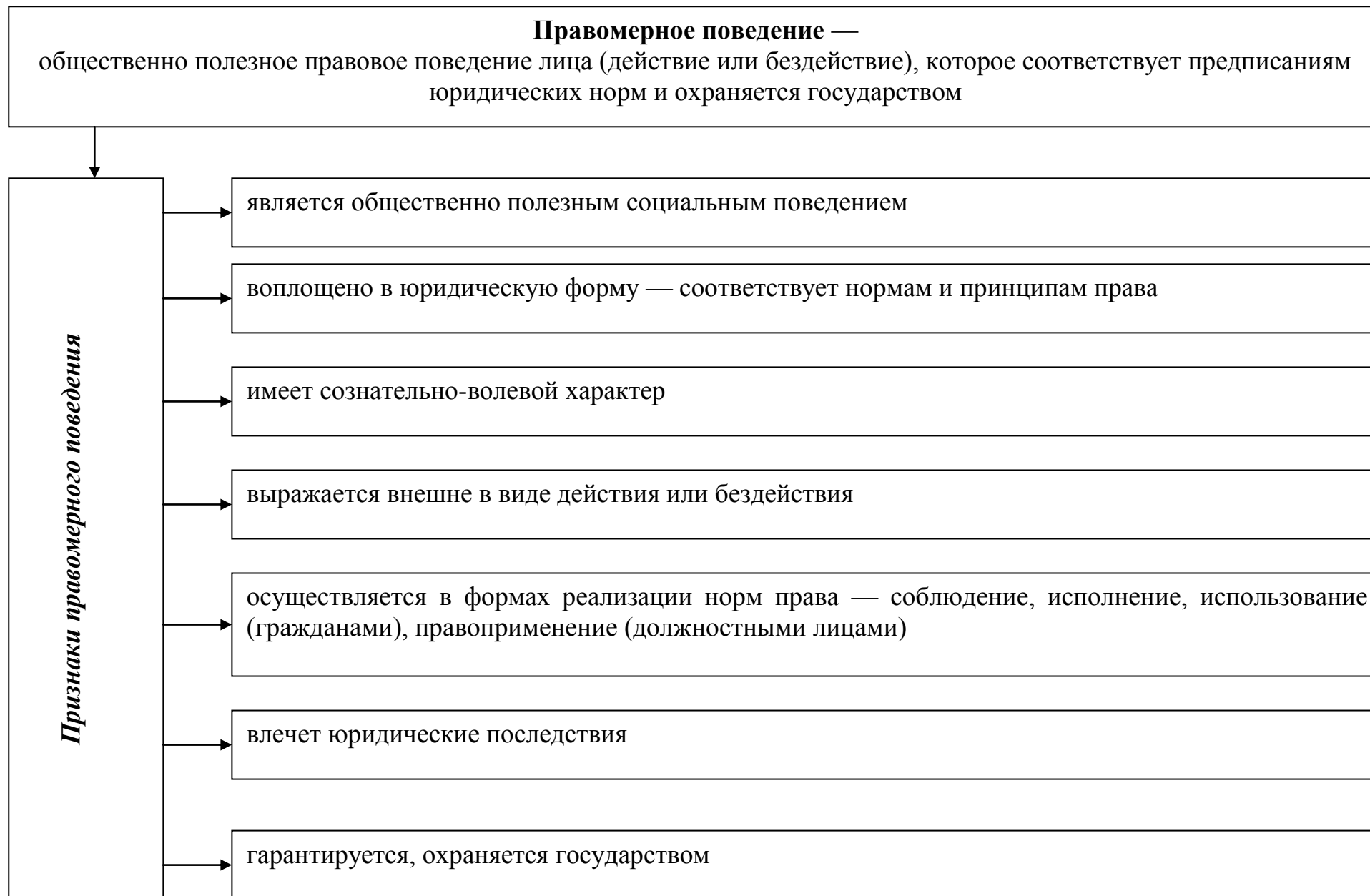
Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: правовое поведение, злоупотребление правом, правомерное поведение, маргинальное поведение, правонарушение, преступление, проступок, состав правонарушения, объект правонарушения, объективная сторона правонарушения, субъект правонарушения, субъективная сторона правонарушения, вина, умысел, неосторожность, вменяемость, юридическая ответственность, цели юридической ответственности, основание юридической ответственности.

1. Понятие и виды правового поведения. Правомерное поведение

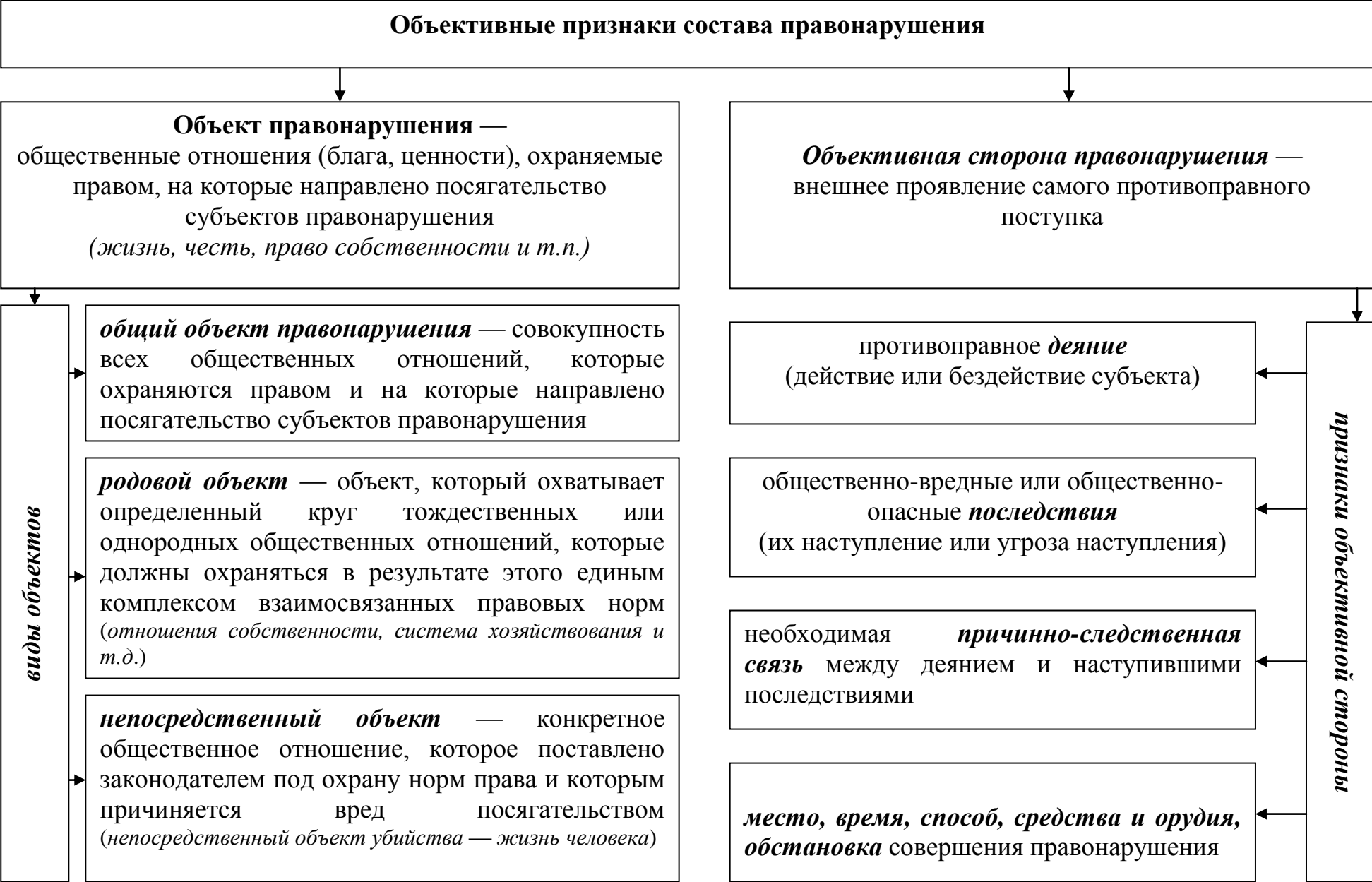
2. Правонарушение: понятие и виды

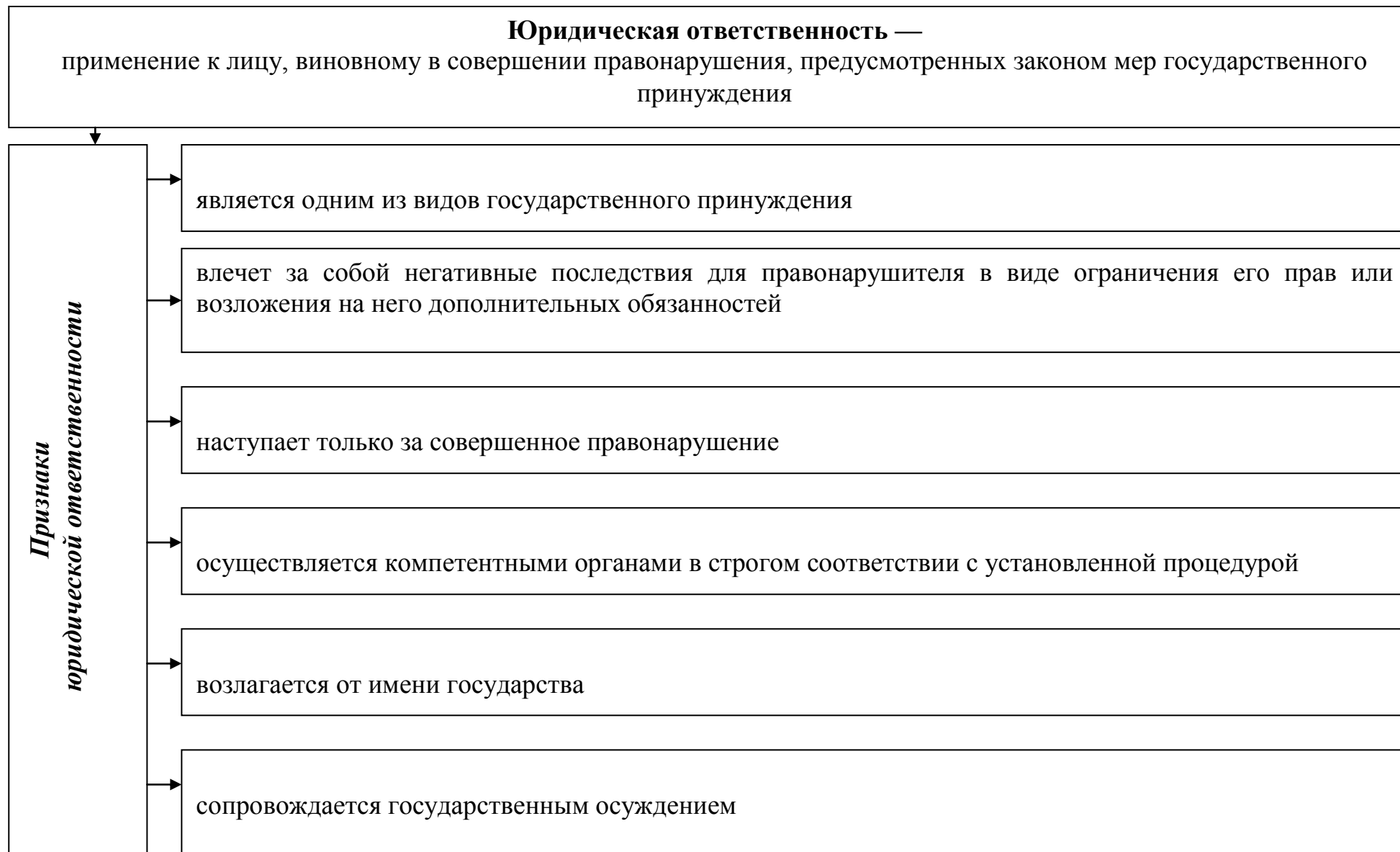
3. Состав правонарушения: понятие и элементы

4. Понятие и основания юридической ответственности. Виды юридической ответственности

Виды юридической ответственности

конституционная ответственность — вид юридической ответственности, которая предусматривает наступление негативных последствий или нежелательное изменение конституционно-правового статуса субъектов за нарушение норм действующего конституционного права (*досрочное прекращение полномочий народного депутата, импичмент Президенту*)

гражданско-правовая ответственность — вид юридической ответственности, связанный с наложением гражданско-правовых взысканий (пени, штрафа, возмещение убытков) на лицо за неисполнение или ненадлежащее исполнение обязательств или причинение вреда, а также за нарушение некоторых личных неимущественных прав (честь, достоинство и т.д.)

административная ответственность — вид юридической ответственности, которая заключается в привлечении лица к административной ответственности и применении к нему административного взыскания в установленных законом формах и порядке

дисциплинарная ответственность — вид юридической ответственности, который предусматривает применение к работнику в порядке и на условиях, предусмотренных законодательством о труде, дисциплинарных взысканий

материальная ответственность — вид юридической ответственности, имеющий место в трудовых правоотношениях, который заключается в возмещении работником причиненного им вреда предприятию, учреждению, организации вследствие нарушения возложенных на него трудовых обязанностей

уголовная ответственность — самый суровый вид юридической ответственности, который заключается в осуждении от имени государства по приговору суда лица, совершившего преступление, и применении к ней государственного принуждения в форме уголовного наказания

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваіте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Нормативно-правовые акты:

1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : дата оновлення 20.01.2018// Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 16.04.2018).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-X : дата оновлення 06.02.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 16.04.2018).
3. Кримінальний кодекс України: [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III : дата оновлення 07.03.2018. // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 16.04.2018).
4. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV : дата оновлення 07.03.2018 // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 16.04.2018).

Дополнительная литература:

1. Барабаш О. О. Правопорушення як вид правової поведінки людини / О. О. Барабаш // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Сер. : Юридичні науки. – 2017. – Вип. 1(1). – С. 8–11. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1\(1\)__3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1(1)__3).
2. Гарасимів Т. Поведінка людини: філософсько-правова рефлексія «діяльність» та «активність» / Т. Гарасимів // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 855. – С. 147–151. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_23.
3. Загинеї З. Квазікримінальна відповідальність юридичних осіб за кримінальним та кримінальним процесуальним законодавством України / З. Загинеї // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2017. – № 3. – С. 49–56. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2017_3_10.
4. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як динамічне правове явище / Л. І. Каленіченко // Форум права. – 2017. – № 3. – С. 67–71. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
5. Книш В. В. Теоретико-правовий аналіз законодавства України про конституційно-правову відповідальність / В. В. Книш // Наук.-інформ. вісн. Івано-Франків. ун-ту права ім. Короля Данила Галицького. Серія : Право. – 2017. – № 3. – С. 61–71. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2017_3_11.
6. Комзюк А. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: деякі проблеми правового регулювання / А. Т. Комзюк, Є. А. Липій // Право і Безпека. – 2017. – № 2. – С. 34–38. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2017_2_8.
7. Кучма О. Л. Юридична відповідальність у теорії та конституції України / О. Л. Кучма // Соціальне право. – 2017. – № 1. – С. 28–36. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2017_1_5.
8. Полонка І. А. Теоретико-онтологічне підґрунтя розуміння поняття та класифікації принципів правомірної поведінки / І. А. Полонка // Право і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 37–41. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_2_9.
9. Потапчук Т. В. Відповідальність як наукова проблема / Т. В. Потапчук // Інноватика у вихованні. – 2017. – Вип. 5. – С. 75–86. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2017_5_9.
10. Свириденко Г. В. Генезис уявлень про правомірну поведінку (просторово-темпоральні виміри) / Г. В. Свириденко // Публічне право. – 2016. – № 1. – С. 335–344. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_1_47.

ТЕМА 8. ПРАВА, СВОБОДЫ И ОБЯЗАННОСТИ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

План

1. Понятие прав и свобод человека и гражданина. Классификация прав и свобод человека и гражданина.
2. Система обязанностей человека и гражданина.
3. Гарантии прав и свобод человека и гражданина.
4. Международно-правовые средства, предназначенные для обеспечения и защиты основных прав человека.

Цели занятия:

Ознакомить студентов с понятием прав и свобод человека и гражданина.

Охарактеризовать систему обязанностей человека и гражданина.

Раскрыть гарантии прав и свобод человека и гражданина.

Сформировать системное представление о классификации прав и свобод человека.

Уметь разграничивать понятия «право» и «свобода», «права человека» и «права гражданина».

Совершенствовать умение логически мыслить, навыки устных выступлений, подготовки рефератов и сообщений, аргументированного диалога, умение воспринимать чужое мнение, безболезненно отказываться от своего ошибочного взгляда.

Воспитать убежденность в необходимости соблюдения правовых норм, непримиримости противоправного поведения.

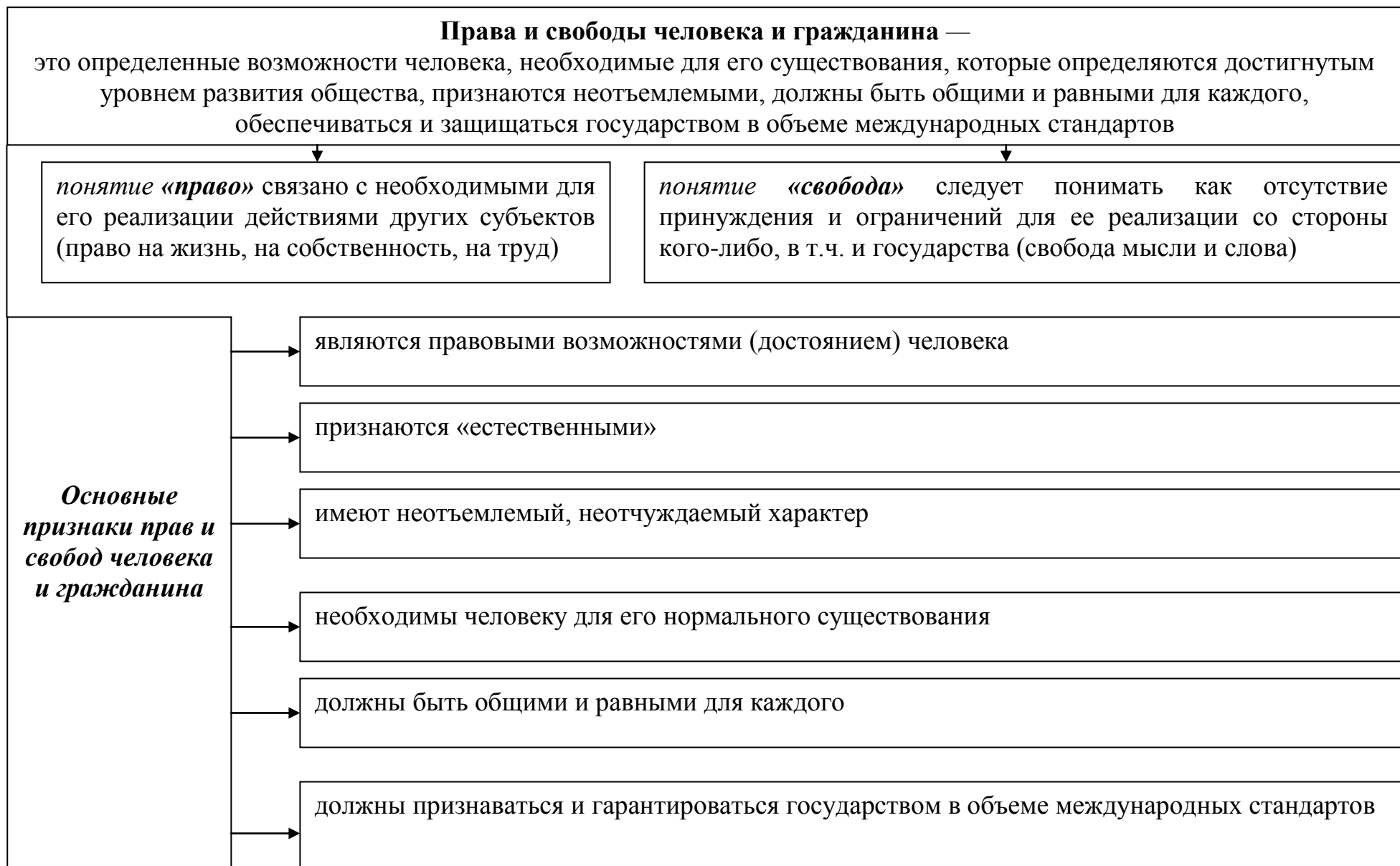
Выработать умение анализировать общественно-политические события, пользоваться правовыми актами, юридической литературой.

Содействовать воспитанию доброжелательности, человечности, тактичности.

Сформировать умение использовать приобретенные знания в практической жизни.

Ключевые слова: права человека, свободы человека, поколения прав человека, юридические обязанности, конституционные обязанности человека и гражданина в Украине, гарантии прав и свобод человека и гражданина, международно-правовые средства, предназначенные для обеспечения и защиты основных прав человека.

1. Понятие прав и свобод человека и гражданина. Классификация прав и свобод человека и гражданина

Классификация прав и свобод человека и гражданина

в зависимости от времени возникновения	права первого поколения	неотчуждаемые <i>гражданские и политические права</i> , которые призваны ограждать человека от незаконных вмешательств со стороны как государства, так и иных субъектов
	права второго поколения	<i>социально-экономические права</i> , призванные гарантировать не только свободу человека, но и относительно обеспеченную жизнь
	права третьего поколения	<i>солидарные (коллективные) права</i> , то есть права всего человечества — права человека и права народов (право на мир, безопасность, независимость, на здоровую окружающую среду, на социальное и экономическое развитие как человека, так и человечества в целом)
	права четвертого поколения	являются <i>относительно новыми</i> и находятся на стадии активного развития и обсуждения (права человека, возникшие вследствие развития медицины, биологии, техники)
в зависимости от принадлежности лица к конкретному государству	права и свободы человека	имеют естественную сущность и являются неотъемлемыми от индивида, существуют независимо от закрепления в законодательных актах государства (право на жизнь, на свободу, личную неприкосновенность, на свободное развитие своей личности)
	права и свободы гражданина	обусловлены сферой отношения гражданина с обществом, государством, их институтами (право на гражданство и на изменение гражданства, на свободу объединения в политические партии, на участие в референдумах, равного доступа к государственной службе)

Классификация прав и свобод человека и гражданина

2. Система обязанностей человека и гражданина

Конституционные обязанности человека и гражданина —
закрепленные в Конституции Украины и охраняемые законом требования, предъявляемые к человеку и гражданину, которые связаны с необходимостью его участия в обеспечении интересов общества, государства и других граждан

обязанность *совершеннолетних детей* заботиться о своих нетрудоспособных родителей

обязанность *родителей* содержать детей до их совершеннолетия

обязанность *каждого* получить полное среднее образование

обязанность *граждан* уважать государственные символы Украины

обязанность *граждан* защищать Отечество, его независимость и территориальную целостность

обязанность *граждан* проходить военную службу в соответствии с законом

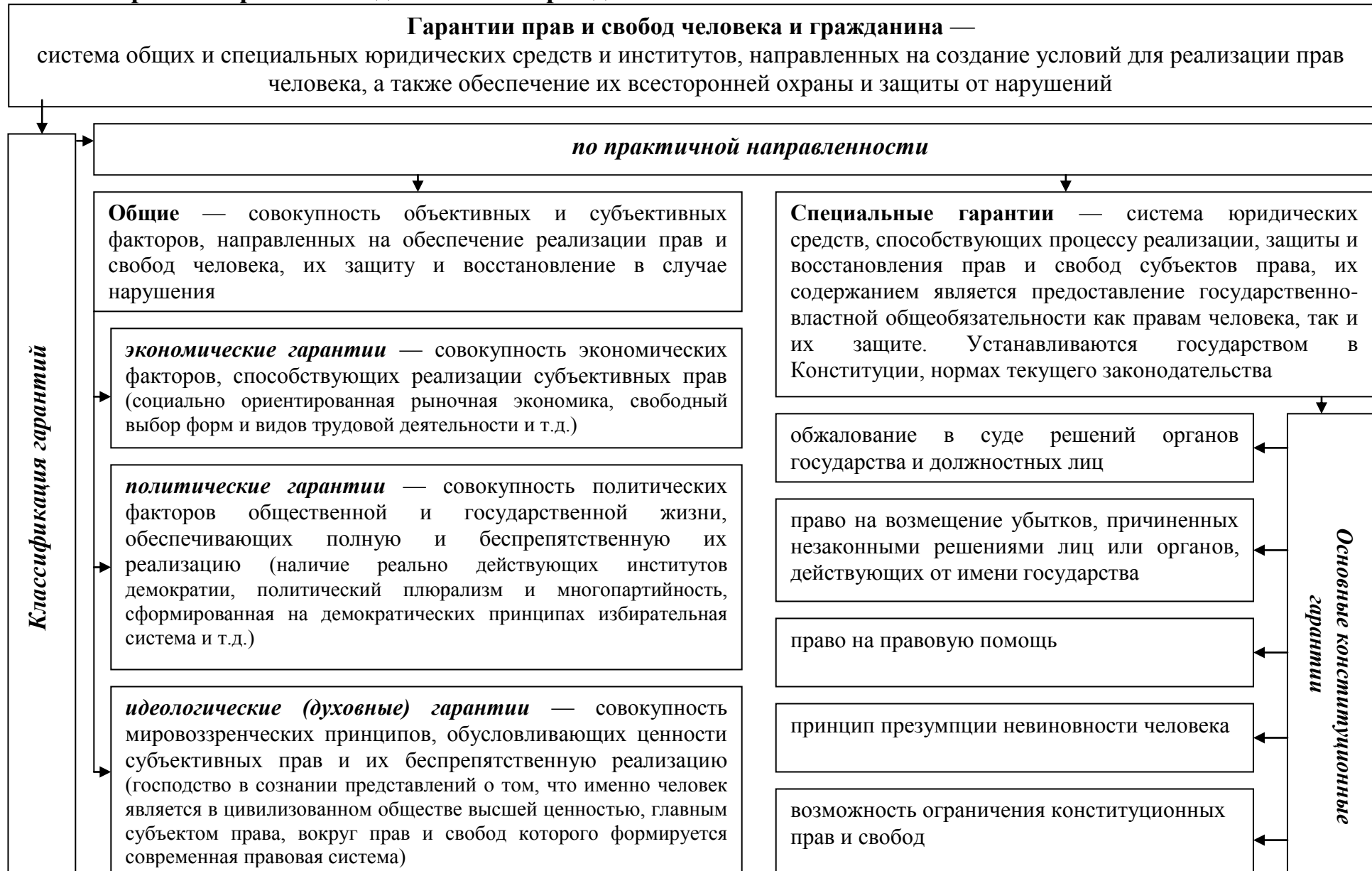
обязанность *каждого* не причинять вред природе, культурному наследию, возмещать причиненные им убытки

обязанность *каждого* платить налоги и сборы в порядке и размерах, установленных законом

обязанность *каждого* неуклонно соблюдать Конституцию Украины и законы Украины, не посягать на права и свободы, честь и достоинство других граждан

обязанность *каждого* ежегодно подавать в налоговые инспекции по месту жительства декларации о своем имущественном состоянии и доходах за прошлый год

3. Гарантии прав и свобод человека и гражданина

Гарантии прав и свобод человека и гражданина

4. Международно-правовые средства, предназначенные для обеспечения и защиты основных прав человека

**Средства мирного сообщества,
предназначенные для обеспечения и защиты основных прав человека**

Рекомендованная литература:

Учебные пособия:

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваіте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
5. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підруч. для вищ. навчальн. закл. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – Київ : Кондор, 2006. – 477с.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П. М. Рабінович. – 9-е вид., допов. і перероб. – Львів : Край, 2007. – 192 с.

Нормативно-правовые акты:

1. Конституція України : відповідає офіц. тексту : станом на 1 верес. 2016 р. – Харків : Право, 2016. – 82 с.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : дата оновлення 02.12.2012 // Законодавство України : [сайт]. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 16.04.2018).
3. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс], прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // Законодавство України : [сайт]. – URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 16.04.2018).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс], ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 : дата оновлення 02.10.2013 // Законодавство України : [сайт]. – URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 16.04.2018).

Дополнительная литература:

1. Забокрицький І. Рівність, гідність та пропорційність як принципи прав людини / І. Забокрицький // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2017. – № 865. – С. 521–530. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_865_81.
2. Завгородній В. А. Вплив практики європейського суду з прав людини на юридичну освіту в Україні / В. А. Завгородній // Вісн. Півден. регіон. центру Нац. акад. правових наук України. – 2017. – № 10. – С. 223–233. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2017_10_33.
3. Іванків І. Б. Право людства на мир як умова дотримання прав людини / І. Б. Іванків // Наук. зап. НаУКМА. Юридичні науки. – 2017. – Т. 200. – С. 27–31. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2017_200_7.
4. Купчак М. Права і свободи людини у філософії права українських народників: зародження і формування / М. Купчак, А. Саміло, В. Шишко // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2017. – № 861. – С. 28–34. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_861_6.
5. Магновський І. Європейський суд з прав людини як міжнародно-правова гарантія захисту прав і свобод громадян України / І. Магновський // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Юридичні науки. – 2017. – № 861. – С. 291–296. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_861_43.
6. Омельчук В. А. Реалізація прав і свобод людини в сучасній Україні: окремі проблеми правового регулювання / В. А. Омельчук // Міжнар. наук. журн. «Інтернаука». Серія : Юридичні науки. – 2017. – № 2. – С. 12–17. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2017_2_4.
7. Пашенко М. О. Роль загального та індивідуального правового регулювання у забезпеченні природних прав людини / М. О. Пашенко // Альманах права. – 2017. – Вип. 8. – С. 240–245. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_60.
8. Прієшкіна О. В. Забезпечення прав людини в Україні: стан та перспективи / О. В. Прієшкіна // Наук. зап. НаУКМА. Юридичні науки. – 2017. – Т. 200. – С. 109–114. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2017_200_23.
9. Сігріяньська В. О. До питання про права людини: генезис тлумачень та уявлень / В. О. Сігріяньська // Альманах права. – 2017. – Вип. 8. – С. 264–269. – Електрон. версія друк. публ. : режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_66.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Загальна теорія права : підруч. / [М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв та ін.] ; за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваіте, 2015. – 392 с.
2. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків. : Право, 2015. – 368 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
5. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підруч. для вищ. навчальн. закл. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – Київ : Кондор, 2006. – 477с.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П. М. Рабінович. – 9-е вид., допов. і перероб. – Львів : Край, 2007. – 192 с.

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	3
ТЕМА 1. ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕОРИИ ПРАВА	
1. Понятие юридической науки.....	6
2. Теория права: понятие, предмет и объект.....	9
3. Функции теории права.....	11
4. Методология и методы теории права.....	12
ТЕМА 2. ПОНЯТИЕ ПРАВА. ПРИНЦИПЫ ПРАВА	
1. Основные подходы к правопониманию.....	19
2. Понятие и признаки права.....	20
3. Функции права.....	22
4. Принципы права.....	23
ТЕМА 3. НОРМЫ ПРАВА В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНЫХ НОРМ	
1. Социальные нормы: понятие и виды.....	30
2. Норма права: понятие и структура. Виды правовых норм.....	32
3. Способы изложения норм права в нормативных актах.....	36
ТЕМА 4. СИСТЕМА ПРАВА И СИСТЕМА ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА	
1. Система права: понятие и структура.....	39
2. Отрасль права: понятие и виды.....	42
3. Система законодательства и ее соотношение с системой права.....	47
4. Систематизация законодательства.....	49

ТЕМА 5. ИСТОЧНИКИ ПРАВА

1. Понятие и виды источников права.....	53
2. Нормативно-правовые акты: понятие, признаки и виды.....	54
3. Понятие, признаки и виды законов.....	56
4. Подзаконные нормативно-правовые акты: понятие и виды.....	60
5. Действие нормативно-правовых актов во времени, в пространстве и по кругу лиц.....	61

ТЕМА 6. ПРАВООТНОШЕНИЯ

1. Понятие, признаки и виды правоотношений.....	67
2. Структура (состав) правоотношения.....	69
3. Субъекты правоотношений, их виды. Правосубъектность.....	72
4. Юридические факты: понятие и классификация.....	74

ТЕМА 7. ПРАВОМЕРНОЕ ПОВЕДЕНИЕ, ПРАВОНАРУШЕНИЕ, ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

1. Понятие и виды правового поведения. Правомерное поведение.....	79
2. Правонарушение: понятие и виды.....	82
3. Состав правонарушения: понятие и элементы.....	84
4. Понятие и основания юридической ответственности. Виды юридической ответственности.....	87

ТЕМА 8. ПРАВА, СВОБОДЫ И ОБЯЗАННОСТИ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

1. Понятие прав и свобод человека и гражданина. Классификация прав и свобод человека и гражданина.....	93
2. Система обязанностей человека и гражданина.....	96
3. Гарантии прав и свобод человека и гражданина.....	98
4. Международно-правовые средства, предназначенные для обеспечения и защиты основных прав человека.....	100

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ.....	105
--	------------

Навчальне видання

КРАВЧИНА ІРИНА БОРИСІВНА

**ТЕОРІЯ ПРАВА:
АЛЬБОМ СХЕМ**

Навчальний посібник

(російською мовою)

В авторській редакції
Комп'ютерний набір І.Б.Кравчина

Підписано до друку 18.04.2018. Формат 60×84/8.

Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».

Ум. друк. арк. 6,28. Обл.-вид. арк. 6,34

Тираж 5 пр. Зам №

План 2017/2018 навч. р., поз.4 у переліку робіт кафедри

Видавництво Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії
Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.